

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra komunikace

Teologické nauky

Bc. Magdaléna Valentová

Role pověry v křesťanském duchovním životě vybraných studentů CMTF

The Role of Superstition in the Christian Spiritual Life of Selected CMTF Students

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jaroslav Franc, Th.D

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V dne

Bc. Magdaléna Valentová

Děkuji doc. Mgr. Jaroslavu Francovi, Th.D za odborné, obětavé a trpělivé vedení i za poskytnutí cenných připomínek, rad a podnětů, bez nichž by tato práce neměla dostatečnou kvalitu

Obsah

Úvod.....	6
1.1 Cíl práce.....	7
1.2 Vymezení tématu	7
1.3 Struktura a metoda práce	9
2. Křesťanská spiritualita	11
2.1 Význam slova spiritualita	11
2.2 Náboženská spiritualita.....	12
2.2.1 Spiritualita a život	13
2.3 Počátek křesťanské spirituality	14
2.3.1 Počátky české křesťanské spirituality na území dnešní ČR	14
2.3.2 Příchod byzantských vyslanců Konstantina a Metoděje	15
3. Dnešní křesťanská spiritualita a mimokřesťanská spiritualita	17
3.1 Důvěra dnešní společnosti k jednotlivým církvím.....	18
3.2 Církevní dokumenty o lidové zbožnosti a přestupky proti 1. přikázání.....	18
3.2.1 Lidová zbožnost	19
3.2.2 Sensus fidelium	20
3.2.3 Lidová religiozita	22
3.2.4 Pohled církevních dokumentů na přestupky proti 1. přikázání	22
3.3 Dnešní náboženský život a předávání víry	24
3.4 Alternativní religiozita či spiritualita	24
3.5 Zájem o alternativní religiozitu či spiritualitu.....	25
3.5.1 Nová náboženská hnutí	26
4. Religiozita.....	27
4.1 Význam slova religiozita	28
4.2 Institucionalizovaná religiozita	29
4.3 Období komunistického režimu.....	30
4.4 Situace po roce 1989.....	30
5. Pověřivost a Pověry	32
5.1 Analogie myšlení a pověry	34
5.2 Rozdíl mezi prvotním náboženstvím a pověrou	35
5.3 Dějiny pověr na území ČR.....	36
6. Výzkumná část: Dotazníkové řešení.....	39
6.1 Cíl výzkumu	39
6.2 Metodologická část výzkumu	39
6.2.1 Postup práce	40
6.2.2 Metoda výzkumu.....	40
6.2.3 Metoda získávání dat.....	41

6.2.4	Způsob zpracování dat	41
6.2.5	Výběr účastníků	41
6.3	Vyhodnocení dotazníku	42
6.3.1	První část otázek – otázky obecného parametru.....	42
6.3.2	Druhá část otázek – otázky víry	43
6.3.3	Třetí část otázek – otázky křesťanských nauk.....	45
6.3.4	Čtvrtá část otázek – otázky pohledu na nadpřirozeno a náboženské fenomény	48
6.4	Celkové vyhodnocení	55
6.5	Srovnání s výzkumem Dany Hamplové	64
7.	Závěr.....	68
	Seznam literatury	73
	Seznam příloh	77

ÚVOD

Již od nepaměti projevoval člověk náklonnost k některým pověrečným názorům nebo k názorům týkajícím se nadpřirozena. Mnohé z těchto názorů byly zapomenuty a jsou jistým přežitkem. Proto je až s podivem, že se i v současnosti setkáváme s některými z nich. I když mohou mít pozměněnou podobu oproti době, kdy se začaly udržovat. Dodnes lidé věří, že jsou dny „šťastné“ a „nešťastné“, což přisuzují některé z pověr. Například věří, že když černá kočka přeběhne přes cestu, nosí to smůlu, nebo i pátek třináctého není u některých šťastným dnem. Lidé neuvěřili pouze pověrám, které nosí štěstí či smůlu, ale také tomu, že za jejich smůlu či štěstí může například některá z nadpřirozených mocí. Z toho důvodu někdo nosí talismany, aby odehnal smůlu a zlou moc. Někteří mají nad postelí lapače snů, aby měli lepší sny a zahnali noční můry, či je dávají nad postýlky batolat jako dekoraci pro hezké spaní. V tomto kontextu můžeme jít i hlouběji ve smyslu dodržování pověr. Často se dělají i svatební plány na základě pověr. Například některé nevěsty dodržují pravidlo mít na své svatbě něco vypůjčeného, něco modrého, něco starého a něco nového, což známe i z hollywoodských filmů. Jiní zase uvěřili v horoskopy, které jim až přímo diktují, jaký budou mít den a jestli je na činnost, kterou plánovali, vhodný čas. Jiní podle svého znamení mnohdy až otrocky sledují každý den, zda se dnes pohádají či vzplanou láskou, nebo se naopak rozejdou s přítelem, jelikož jejich znamení se v partnerském životě neslučují. Můžeme se také z horoskopů dozvědět, zda jsme znamení, které je lehkomyšlné, pyšné, bláhové a podobně, nebo dokonce vhodné či nevhodné pro vztah. Stejně tak se někteří spíše přiklánějí k alternativní medicíně, šamanství nebo magii než k doporučené léčbě lékaře.

Z řečeného můžeme poznat, že každý má svoji spiritualitu, pokud nějakou má, jelikož spiritualita je osobní duchovní život, který je vždy unikátní. Mnozí z věřících chodí do kostela či do nabízeného společenství, projevují tak svoji víru navenek. Jiným naopak stačí pouze pocit, že nad nimi bdí nějaká vyšší moc, která je ochraňuje a pomáhá jim v životě. Nepotřebují ji však projevovat navenek. Jsou i tací, kteří svoji spiritualitu nevyjadřují žádným náboženstvím a věří buď v něco nadpřirozeného, nebo magii a někteří prožívají svoji vlastní spiritualitu, která může být založena na rozmanitých zkušenostech.

Při pohledu na současný stav společnosti se může zdát, obzvláště v České republice, že se náboženství vytrácí. Výzkumy, kterými se zabývali například Zdeněk R. Nešpor¹ nebo Dana Hamplová² dokazují, že Česká republika, co se týká křesťanské víry, sice upadá, nicméně neupadá víra obecně, jelikož se zvyšuje víra v nadpřirozeno. Roste tak víra bez náboženství, což je zřejmé ze sčítání lidu.

1.1 Cíl práce

Práce bude obsahovat dva hlavní cíle. Z těchto cílů se pak bude odvíjet veškerý postup a metoda práce či výběr publikace pro rozvíjení zmíněných témat.

Prvním hlavním cílem v teoretické části bude definovat pojmy křesťanská spiritualita a alternativní formy spirituality, které nazýváme také pověra. Dále poukázat na to, jak se o tématu diskutuje v České republice.

V praktické části pak bude cílem dotazníkové šetření, ze kterého chceme zjistit, jakou roli hrají pověry v křesťanském duchovním životě u vybraných studentů CMTF.

1.2 Vymezení tématu

Teoretická část se bude primárně věnovat zjištěným informacím k pojmům křesťanská spiritualita, alternativní formy spirituality a pověra. V této části bude uveden také pohled na tyto pojmy v rámci České republiky. Téma bude obsahovat informace ze slovníkové publikace, která výstižně poukazuje na význam těchto pojmů. V této části tak bude hlavním tématem nastínit význam a definovat zmíněné pojmy.

K uvedenému tématu první části, v případě slovníkové publikace, byl vybrán Ottův slovník naučný³, Česko-latinský slovník starověké a současné latiny⁴, Etymologický slovník

¹NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.). *Jaká víra?: současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Sociologické studie. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. ISBN 80-7330-061-3.

²HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 - Náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-163-7. HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6.

³Ottův slovník naučný. Dvacátý díl. Praha: J. Otto, 1903.

jazyka českého⁵ a Slovník spirituality⁶. Z odborné literatury to jsou díla Spirituální teologie⁷, Teologicky milovat církev⁸, Psychologie náboženství⁹, Psychologie duchovního života¹⁰. V oblasti dějin díla Církevní dějiny, Přehled českých církevních dějin¹¹ a Česká a slovenská religiozita po rozpadu společného státu¹². V oblasti pověr jsou to díla Pověra a pověřivost¹³ a České lidové pověry¹⁴.

V praktické části bude téma zaměřeno na dotazníkové šetření. Budou předloženy výsledky výzkumu a jejich následné vyhodnocení. Ke správnému vyhodnocení dotazníků mi opět poskytne informace odborná publikace zabývající se dotazníkovou metodou, která pomůže ke správnému vyhodnocení mého šetření.

K tomuto tématu mi bude hlavním zdrojem dílo Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí a Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí¹⁵. Pro podrobnější informace

⁴QUITT, Zdeněk a Pavel KUCHARSKÝ. *Česko-latinský slovník starověké a současné latiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Střední slovníky jednostranné (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-16903-1.

⁵MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7.

⁶DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9.

⁷ALTRICHTER, Michal. *Spirituální teologie. Prameny spirituality*. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017. ISBN 978-80-7412-278-1.

⁸AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev: (vybrané statě z pastorální teologie)*. Současné otázky. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. ISBN 80-86715-11-6.

⁹ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3. PECHOVÁ, Olga. *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2927-4.

¹⁰SMÉKAL, Vladimír. *Psychologie duchovního života*. Brno: Cesta, 2017. ISBN 978-80-7295-221-2.

¹¹KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4. SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5.

¹²NEŠPOR, Zdeněk R. *Česká a slovenská religiozita po rozpadu společného státu. Náboženství Dioskúrů*. Praha: Karolinum., 2020. ISBN 978-80-246-4555-1.

¹³PERTOLD, Otakar. *Pověra a pověřivost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956. Věda všem (ČSAV).

¹⁴NAHODIL, Otakar a Antonín ROBEK. *České lidové pověry*. Praha: Orbis, 1959. Věda a život (Orbis).

¹⁵HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 - Náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-

k dotazníkové metodě pak díla *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*¹⁶ a *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*¹⁷.

V obou hlavních částech práce bude publikace rozšiřována o další díla dle potřeb rozvinutí práce.

1.3 Struktura a metoda práce

Práce obsahuje dvě části rozděleny do několika kapitol, které budou rozvíjet daná témata.

V první části se budeme zabývat křesťanskou spiritualitou, kde přiblížíme význam pojmu spiritualita. V této části nahlédneme do náboženské spirituality, kde se budeme zabývat tématy: spiritualita a život, počátky křesťanské spirituality a počátky křesťanské spirituality na území České republiky.

V části nazvané Dnešní křesťanská spiritualita se budeme věnovat tématům jako je dnešní důvěra společnosti k jednotlivým církvím, církevní dokumenty týkající se pověr, nadpřirozena a náboženských fenoménů. Následně se budeme zabývat dnešním náboženským životem a předáváním víry a tématem alternativní religiozita/spiritualita a zájem o ni, v níž nastíníme nová náboženská hnutí.

Další kapitola se věnuje významu slova religiozita/ nábožnost. Vysvětlím pojem institucionalizovaná religiozita a zaměříme se na religiozitu v období komunistického režimu a v období po roce 1989.

V poslední části nastíním téma pověřivosti a pověr, ve kterém se budeme zabývat analogií myšlení, rozdílem mezi prvotním náboženstvím a pověrou. Nakonec nahlédneme do dějin pověr na území ČR.

V praktické výzkumné části se budeme zabývat dotazníkovým šetřením, kde bude upřesněn cíl výzkumu. Metodologická část výzkumu obsahuje postup práce, metodu práce, metodu získávání dat a způsob zpracování dat.

7330-163-7. HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6.

¹⁶CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

¹⁷HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

Pro zpracování dotazníkového šetření, budou vybráni respondenti z fakulty CMTF Olomouc, kteří mají širší povědomí o významu křesťanských otázek. Otázky dotazníku budou i cíleny na tuto skupinu.

Tato část bude také obsahovat vyhodnocení dotazníku jednotlivých otázek a následné souhrnné vyhodnocení.

2. KŘEŠŤANSKÁ SPIRITUALITA

Slovo duchovní nemá jednoznačné základní vymezení a lze najít více významů, což může vést k omylům. Slovo duch má shodný kořen se slovem dech. Z toho můžeme usoudit, že ten, kdo dýchá, žije. Je tedy zvyklostí tímto slovem nazývat principy života¹⁸. V posledním desetiletí se stává pojem spiritualita frekventovanější. Pojem se stal zájmem psychologie a stal se klíčovým pojmem jak pro naši, tak pro světovou psychologii náboženství.

2.1 Význam slova spiritualita

V latinském jazyce slovo duchovní označuje slovo *spiritus* ve významu „vzduch“, kdy ho takto definovali například Cicero či stoikové. V latině však můžeme nalézt abstraktní podstatné jméno *spiritualitas* nebo také *spiritalitas*, které je odvozené z přídavného jména *spiritualis* nebo *spiritalis*¹⁹. Tato slova pocházejí od slovesa *spirare*, které znamená „dýchat“. Odtud můžeme přeložit slovo *spiritus* jako „duch“ či „dech“ a *spiritualis*, jako „duchovní“ nebo „duševní“²⁰. Do řečtiny se pak slovo *spiritualis* překládá jako *pneumatikos*. V hebrejštině je to pak slovo *ruách*, které lze přeložit také jako duch, dech, vánek, tedy to, co nám definuje dýchání života²¹. Hartl definuje spiritualitu jako „*duchovnost, vyhraněná zaměřenost na psychickou stránku člověka a důraz na co nejmenší závislost psychiky na tělesnosti*“²².

¹⁸ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla: (příručka křesťanské dokonalosti)*. Vyd. 5. (v nakl. Refugium). Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2012. ISBN 978-80-7412-111-1, str. 12.

¹⁹ALTRICHTER, Michal. *Spirituální teologie. Prameny spirituality*. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017. ISBN 978-80-7412-278-1, str. 28-32.

²⁰DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9. str. 904.

²¹ALTRICHTER, Michal. *Spirituální teologie. Prameny spirituality*. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017. ISBN 978-80-7412-278-1, str. 28-32.

²²HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1. str. 259, HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0, str. 556.

2.2 Náboženská spiritualita

Podle Písma svatého je duchovní neboli spirituální nejen ten, kdo je věčně spojen s Pneumatem ale také ten, který dorůstá do stále plynulejšího spojení s Ním. U Pavlovských starých verzí bylo dokonce využito slovo spiritualis již brzy.

S jistotou můžeme říci, že duchovní (spirituální) život se týká celé životní složky člověka, jelikož Duch nevstupuje pouze do určitých částí. Duchovní život proto neznamena pouze život s Pneumatem v jednodušším významu, tedy být pospolu. Značí rovněž život v Pneumatu ve smyslu být ponořen v Duchu, což plně zdůrazňuje svobodu odevzdání se a důvěrnější personálnost. Nejjednodušší definici nám dává Basil Veliký, který označuje duchovní život jako „*život v Duchu*“²³.

Při pohledu na duchovní život si lze uvědomit, že „*duchovní život nelze nežit*“, jelikož duchovní život se shoduje s dechem života. I takový život v Duchu má jisté zásadní vymezení. Bez vymezení bychom se pohybovali v oblasti religionistiky, nikoliv však už v oblasti duchovního života a ve spirituální teologii²⁴. Dokonce čínština nebo i latina má stejný výraz pro ducha i pro alkohol. Z toho důvodu je duchovní ten, kdo se (sám) oddělí od běžných starostí a zakusí pocit „*extáze*“. Na tomto příkladu lze vidět možnost „*extrémního*“ výkladu. Proto je nutné výklad upřesnit s pomocí daného výkladu²⁵.

Náš duch může být pouze ontologickou veličinou, jestliže odkazuje na Ducha, na kterém je také závislý. S tím duchovní život souvisí s naším zduchovněním, jako je odevzdání se Duchu svobodnou věrností v tom, jak žijeme svůj každodenní život. Nejedná se pouze o pocit či nadšenou momentku života²⁶. Každý křesťan by měl mít podíl na životě v Duchu svatém. Mít takový podíl je nutné, protože pouze ten, kdo má Kristova Ducha, může být plně Kristův²⁷.

Náboženská spiritualita a její dokonalost není záležitostí pouze řeholníků. Evangelium bylo dáno všem a je platné pro všechny. Křesťané by měli důvěřovat v Boží

²³Srov. ALTRICHTER, Michal. *Spirituální teologie. Prameny spirituality*. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017. ISBN 978-80-7412-278-1. str. 37, str. 28-32.

²⁴Srov. Tamtéž, str. 37.

²⁵Srov. Tamtéž, str. 28-32.

²⁶Srov. Tamtéž, str. 36-37.

²⁷Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla: (příručka křesťanské dokonalosti)*. Vyd. 5. (v nakl. Refugium). Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2012. ISBN 978-80-7412-111-1, str. 12.

prozřetelnost, uchovávat si čisté srdce a cenit si více Božích milostí než hojnosti dnešního světa. Ani první mniši neměli v úmyslu založit něco zvláštního, když zakládali nějaký řád. Šlo jim o pouhý doslovný život v evangeliu, proto si k tomu utvořili prostředí, které by jim to umožnilo²⁸.

2.2.1 Spiritualita a život

Výstižně definoval duchovní život Fontana, který uvádí, že spiritualita nejsou pouze okamžiky meditace nebo nedělní návštěva kostela: „*Spiritualita je způsob života, pohled na svět, je to způsob, jakým jednáme se svou rodinou, přáteli, jak přistupujeme ke své práci, je to cesta světla.*“²⁹. Spiritualitu lze chápat, jak uvádí Říčan i jako „*záležitost individua, jeho prožívání a jednání*“³⁰.

Lidé se liší v nárocích na spiritualitu, jelikož každý člověk je jinak niterný, introvertní či extrovertní. Z toho důvodu bude mít větší dispozice k duchovnímu životu člověk niterný s rozvinutou potřebou a dovedností reflexe a sebereflexe³¹. V teologii můžeme najít argument o úloze a „milosti Boží“ v biblickém úryvku sv. Pavla v listě Římanům: „³ Každému z vás říkám na základě milosti, která mi byla dána: Nesmýšlejte výš, než je komu určeno, ale smýšlejte o sobě střízlivě, podle toho, jakou míru víry udělil každému Bůh. ⁴ Jako je v jednom těle mnoho údů a nemají všechny stejný úkol, ⁵ tak i my, ač je nás mnoho, jsme jedno tělo v Kristu a jeden druhému sloužíme jako jednotlivé údy.

⁶ Máme rozličné dary podle milosti, která byla dána každému z nás: Kdo má dar prorockého slova, ať ho užívá v souhlase s vírou. ⁷ Kdo má dar služby, ať slouží. Kdo má dar učit, ať učí.

⁸ Kdo dovede povzbuzovat, necht' povzbuzuje. Kdo rozdává, ať dává upřímně. Kdo stojí v čele, ať je horlivý. Kdo se stará o trpící, ať pomáhá s radostí.“³².

²⁸Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla: (příručka křesťanské dokonalosti)*. Vyd. 5. (v nakl. Refugium). Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2012. ISBN 978-80-7412-111-1, str. 39-40.

²⁹FONTANA, D., 1999. *Cesty ducha v moderním světě*. Praha, Portál 1999, str. 69.

³⁰ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3, str. 50.

³¹Srov. SMÉKAL, Vladimír. *Psychologie duchovního života*. Brno: Cesta, 2017. ISBN 978-80-7295-221-2, str. 27-29.

³²Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*. 16. vyd. (7., opr. vyd.). Přeložil Miloš BÍČ, přeložil Josef Bohumil SOUČEK, přeložil Jindřich MÁNEK. Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-85810-80-6, str. 1270.

Duchovní život souvisí i se sebe-přesahem, uchvácením, fascinací, uctíváním a také obecnější potřebou víry ve smysl a řád. Obecnější pohled nám pak představuje duchovní orientaci na to, co je považováno za skutečně duchovní. Poukazuje také na úsilí o kontakt a zakotvení v transcendentní skutečnosti. Antropologové soudí, že mezi tzv. antropologickými universalii má důležité místo i náboženská potřeba zahrnující náboženský smysl a spirituální inteligenci³³.

2.3 Počátek křesťanské spirituality

Můžeme říct, že první křesťané byli Židé, kteří jsou stále vyvoleným národem. První křesťanští Židé zachovávali své tradiční zvyky až do prvního jeruzalémského koncilu roku 51. Tento sněm změnil tradiční zvyky a zakládá pravidla nového křesťanského života. Nové zvyklosti prvních křesťanů můžeme nalézt nejobsáhleji v Didaché, kde můžeme najít informace o životě prvních křesťanů a něco z její tehdejší hierarchické organizace. U Didaché je možno navíc i předpokládat, že až na evangelium sv. Jana, jeho listy a na knihu Zjevení vzniklo po napsání Nového zákona. Mimoto nauka Didaché také sloužila převážně jako katecheze k přijetí křtu. Z toho můžeme usuzovat důležitost spisu k získání pohledu na spiritualitu prvotních křesťanů. Dále je třeba říci, že víra prvotních křesťanů byla zaměřena kristocentricky. Lidé očekávali druhý návrat vzkříšeného Krista. S tímto pohledem se ubíral i jejich život a jejich zvyky. Kristova přítomnost byla viditelná v jejich liturgickém kontextu eucharistie, modlitbě či homiliích³⁴.

2.3.1 Počátky české křesťanské spirituality na území dnešní ČR

Na území Čech se slovanské náboženské představy nelišily od tehdejších představ jiných slovanských kmenů, které na území Čech sídlily. Jelikož tehdejší dobu si můžeme přiblížit spíše prostřednictvím pověstí a bájí, můžeme se domnívat, že tyto představy byly spíše na úrovni tzv. animismu. Panovala tedy víra v jakýsi neucelený posmrtný život, která je doplněna o nadpřirozené duchy či bytosti, před nimiž se bylo dobré chránit. Toto nevyzrálé animistické myšlení trvalo až do prvních zmínek o křesťanském Bohu. V těch dobách přišly

³³Srov. SMÉKAL, Vladimír. *Psychologie duchovního života*. Brno: Cesta, 2017. ISBN 978-80-7295-221-2, str. 27-28.

³⁴Srov. AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-928-6, str. 27-29.

první misie z Bavor³⁵. O prvním procesu christianizace nám svědčí mnoho archeologických nálezů, které byly datovány ještě před příchodem Konstantina a Metoděje³⁶.

2.3.2 Příchod byzantských vyslanců Konstantina a Metoděje

Na našem území největší krok ke křesťanské spiritualitě vykonal kníže Rastislav z rodu Mojžírovců, když požádal o pomoc v duchovních oblastech. Kníže Rastislav chtěl posílit křesťanskou víru i mezi obyčejným obyvatelstvem. Rastislav si totiž uvědomoval nedostatečnost křesťanské víry, která na Velké Moravě panovala. V té době bylo obyvatelstvo především pohanské. Obyčejný lid byl stále navíc negramotný a bez směřodonné kultury. Křesťanskou víru spíše vyznávala více-postavená šlechta. Velkomoravský panovník si také uvědomoval, že misie konané na jeho území neprobíhají dle jeho představ a plánů. Knížeti se také nelíbilo vměšování ze strany středoevropských zemí, které se snažily uplatnit svůj vliv. Navíc toužil po nezávislosti národa, což znamenalo zbavit se nepohodlného duchovenstva a stát se nezávislým i po stránce církevní³⁷.

První snahy se odehrály kolem r. 860. Nesetkaly se však s pochopením pro jeho plány u papeže Mikuláše I. Obrátil se tedy na Cařihradského patriarchu do Byzance, který prosbu vyslyšel. V polovině r. 863 tak mohli být vysláni byzantští učenci v čele s Konstantinem a Metodějem³⁸. Na tuto cestu se učenci pečlivě připravovali. Jelikož slovanský národ neměl žádné písmo, považovali vytvoření písma za zásadní počín. Písmo mělo být směřodonné pro celou tuto misii i pro samotný národ. Tímto písmem také mohli navíc přeložit důležité texty tak,

³⁵Srov. KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4, str. 9, SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5, str. 142.

³⁶Srov. SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5, str. 142.

³⁷KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4, str. 9, SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5, str. 142, VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1, str. 24-25.

³⁸Srov. SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5, str. 142.

aby jim rozuměli budoucí duchovní a lid. Toto nové písmo pro slovanskou řeč bylo nazváno hlaholicí³⁹.

Kníže Rastislav se nejprve netajil zklamáním, že původně očekával nějakého biskupa, a ne pouze kněze a jáhna. Avšak Cyril s Metodějem si ho brzy získali. Cyril s Metodějem byli panujícími podmínkami v zemi překvapeni. Zjistili, že pohanství, které již nemělo být problémem stále přetrvává. Mezi lidmi také panoval mravní úpadek a nejednotnost v křesťanských oblastech, kterou zapříčinily misie z různých oblastí⁴⁰.

Nejprve proto vytvořili zákon „*Zakon sudnyj ljudem*“ neboli „*Soudní zákoník pro lid*“. Zákoník stanovoval tresty pro ty, kteří stále vykonávali pohanské oběti či přísahy. Dále upravoval práva azylů v kostelích nebo také nerozlučnost křesťanského manželství. Dalším důležitým krokem bylo přeložení Pisma svatého a evangeliáře. Učenci se také zasadili o zavedení bohoslužeb ve slovanském jazyce a vyškolení nových duchovních⁴¹.

³⁹Srov. SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5, str. 142.

⁴⁰Srov. Tamtéž, str. 142.

⁴¹Srov. KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4, str. 19-22.

3. DNEŠNÍ KŘESŤANSKÁ SPIRITUALITA A MIMOKŘESŤANSKÁ SPIRITUALITA

Od prvních křesťanů se samozřejmě křesťanská spiritualita posunula spolu s mentalitou lidí. O dnešní české křesťanské spiritualitě se dá soudit, že se vytrácí. Nevytrácí se však v podobě masové víry v nadpřirozeno. Příkladem dnešní religiozity se stávají horoskopy, alternativní medicína, čtení z karet, amulety a podobně. Lidé totiž, i když se nehlásí k žádnému z náboženství, uvěřili v nadpřirozené síly⁴². Zde se ukazuje, že člověk potřebuje v něco věřit, následovat to a uctívat. Jelikož každý má touhu po nadpřirozenu, chce zažít něco, co ho přesahuje, přiklání se člověk ke spiritualitě, která je mu blízká. Nabídka totiž není malá, jelikož člověk má na výběr z nepřehledného množství církví a možností, jak svoji touhu po spiritualitě naplnit a své existenční otázky zodpovědět. Lze tedy říct, že členství v církvi nemusí mít vždy vypovídající hodnotu.

Křesťan dnes stále zakouší situace, které jsou neočekávané a neodhadnutelné. Jsou to situace, kdy už nemusí stačit běžné křesťanské návyky, jelikož hledá rychlé odpovědi a následnou reflexi. Proto křesťanské návyky, které dříve byly charakteristické pro jeho život, již nemusejí stačit a křesťan může mít touhu hledat jiné možnosti řešení. Situace mohou být nečekané a zasáhnout člověka nepřipraveného se s touto situací vypořádat. Člověk tak již nehledá odpovědi v křesťanství⁴³.

Velice výstižně o dnešní situaci pojednává encyklika Jana Pavla II. *Dominum et vivificantem (česky: Pán a dárce života)*“ článek číslo 38, který pojednává o odcizení moderního člověka a náboženství. To naznačují například v dokumentu zmíněné ateistické ideologie, které odcizení od náboženství, a tak i od samotného Boha, jen umocňují. Člověk pod nátlakem těchto ideologií již pak v Bohu vidí své omezení nikoliv svého stvořitele zachovávajícího řád na Zemi.

⁴²Srov. HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 - Náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-163-7, str. 18.

⁴³Srov. AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev: (vybrané statě z pastorální teologie)*. *Současné otázky*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. ISBN 80-86715-11-6, str. 40-42.

V člověku je tak vyvlastněno lidství, které vede k odmítnutí Boha, k pochybám o samotném smyslu náboženství a k otázkám o vlastní smrti⁴⁴.

Tato slova pak jen potvrzují potřebu člověka věřit, něco následovat a uctívat dle své vlastní potřeby a uvážení a hledat i jiné alternativy mimo náboženství.

3.1 Důvěra dnešní společnosti k jednotlivým církvím

V důsledku upadání menších církví dochází ke slučování s většími. Dnes se církve také potýkají s nízkou religionistickou znalostí společnosti. To naznačují i různé výzkumy, kdy lidé dávají za odpovědnost církvi vše špatné, a to jak v životě, tak i ve světě. Srovnávací výzkumy také dlouhodobě ukazují, že společnost církev bere jako nejméně důvěryhodnou, vedle politických orgánů, soudů, vzdělávacího systému a podobně. Podle výzkumu ISSP z roku 2018 dopadl hůře už jen parlament. Tato nedůvěra v církve jako organizaci nespočívá v náboženském přesvědčení či v deklarovaní členství v těchto církvích. Dokonce třetina římských katolíků má minimální nebo žádnou důvěru ve svoji církev, což platí i pro ostatní vyznání. I velká odezva pro možnost zaškrtnutí kategorie nejednoznačnosti víry a jiných „úhybných strategií“ vůči klasifikaci své víry při sčítání lidu jen dokazuje nedůvěru české společnosti k náboženským organizacím. Určitá část české společnosti odděluje své náboženské přesvědčení od členství v určité církvi a nesouhlasí s kroky jejího vedení. Z toho důvodu se rozchází s jejich věroukou a náboženskou praxí. Tedy návštěvou bohoslužeb a jiných náboženských aktivit. Tuto laxnost k církevní organizaci jen dokazují výsledky výzkumu STEM, že alespoň Češi náboženství nepotřebují, nebo nevědí, k čemu by jim bylo⁴⁵.

3.2 Církevní dokumenty o lidové zbožnosti a přestupky proti 1. přikázání

Mezi církevní dokumenty týkající se tématu práce můžeme zařadit čtyři dokumenty „*Katechismus katolické církve*“, „*Víra a inkulturace*“, „*Direktář o lidové zbožnosti a liturgii*“

⁴⁴ Srov. *Dominum et Vivificantem*. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, 1997. ISBN 80-7113-204-7, str. 24-25.

⁴⁵Srov. NEŠPOR, Zdeněk R. *Česká a slovenská religiozita po rozpadu společného státu. Náboženství Dioskúrů*. Praha: Karolinum., 2020. ISBN 978-80-246-4555-1. str. 144-147. HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6, str. 49-50.

a jako další „*Teologie dnes: Perspektivy, principy a kritéria*“, který zmiňuje pojem „*Sensus fidelium*“.

Zmíněné církevní dokumenty se zabývají jak lidovou zbožností, tak i modloslužbou nebo pojmem „*Sensus fidelium*“. Dokumenty stejně tak zmiňují i pohled církve na nadpřirozeno a náboženské fenomény a podtrhují důležité pasáže pro správné pochopení daného tématu.

3.2.1 Lidová zbožnost

Katechismus katolické církve výstižně definuje lidovou zbožnost, kterou přejímá z Dokumentu z Puebly vydaného roku 1979: *“Lidová zbožnost je v podstatě souhrn hodnot, který odpovídá s křesťanskou moudrostí na velké existenční otázky. ‘Zdravé cítění’ katolického lidu má schopnost synteticky vyjádřit lidskou existenci. Tím se vysvětluje, že spojuje tvořivým způsobem věci božské a lidské, Krista a Marii, ducha a tělo, společenství a instituci, osobu a komunitu, víru a vlast, rozum a cit. Tato moudrost je výrazem křesťanského humanismu, který radikálně dosvědčuje důstojnost každého člověka jako Božího dítěte, vytváří základní bratrství, učí, jak se chovat k přírodě a jak chápat práci; poskytuje konečné důvody k životu v radosti a vyrovnanosti i uprostřed existenčních protivenství. Tato moudrost je také pro lid měřítkem rozlišování a evangelijního cítění, kterým samovolně chápe, kdy evangelium zaujímá v církvi první místo a kdy je zbaveno svého obsahu a zadušeno jinými zájmy.”*⁴⁶.

Podobně se vyjadřuje k lidové liturgii nejen „*Direktář o lidové zbožnosti a liturgii*“ v odstavci č. 9⁴⁷, ale pojem zmiňuje i dokument Víra a inkulturace, kde můžeme definici lidové zbožnosti doplnit slovy. *„Jedná se o ony četné projevy zbožnosti, jejichž prostřednictvím křesťané vyjadřují své náboženské cítění pomocí prostých výrazových prostředků, mezi něž patří mimo jiné také slavení, poutnictví, tanec a zpěv. V souvislosti s touto zbožností bylo možno*

⁴⁶*Katechismus katolické církve*. Přeložil Josef KOLÁČEK. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 80-7113-132-6. č. 1676. Srov. PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi: apoštolská exhortace Pavla VI.: hlásání evangelia z 8. prosince 1975*. 2. opr. vyd. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-159-8, č. 48.

⁴⁷*Direktář o lidové zbožnosti a liturgii: směrnice a zásady*. Přeložil Jan KOTAS. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-152-0, str. 19 *„Výraz „lidová zbožnost“ (pietas popularis) zde označuje rozmanité katolické projevy souromé anebo společenské povahy, které se v oblasti křesťanské víry vyjadřují převážně zvláštními formami odvozenými z ducha lidu či národa a jeho kultury, a nikoliv posvátné liturgie“*.

hovořit jako o „vitální syntéze,“ protože se v ní „propojuje tělo a duch, církevní společnosti a instituce, jedinec a společenství, křesťanská víra a láska k vlasti, intelekt a citlivost.“⁴⁸

Pojem lidová zbožnost se považuje za „opravdový poklad Božího lidu“, jelikož dokazuje žízeň po Bohu, kterou mohou pocítit pouze prostí a chudí lidé. Vyvolává v lidech pocit velkodušnosti, která může hraničit s jistým hrdinstvím, pokud jde o vyznání víry. Přináší tak blízkost k Bohu.⁴⁹

O „Lidové zbožnosti“ můžeme evidentně tvrdit, že je poznamenaná kulturně i dějinně v závislosti na smýšlení a citění určité oblasti. Z tohoto důvodu můžeme pozorovat pestré projevy, které se v průběhu věků pevně uchytily v místních církvích. Zdá se tak, že lidová zbožnost je skutečně „... první a základní formou „inkulturace“ víry, která se má neustále nechat orientovat a vést směrnicemi liturgie, která však sama oplodňuje víru vycházejíc ze srdce.“⁵⁰

3.2.2 Sensus fidelium

Již II. vatikánský koncil poukazuje na existenci nadpřirozeného smyslu pro víru u Božího lidu. V tomto ohledu rovněž zmiňuje, že Pastýři vedoucí Boží lid v jeho víře jsou přímými příslušníky ve společenstvích věřících. Od tohoto se odvíjí rozmístění kapitol koncilního dokumentu „*Lumen gentium*“, které nejprve hovoří o Božím lidu a o *sensus fidei*, kterým je Boží lid obdařen. Ze zmíněných důvodů Mezinárodní teologická komise zařadila pojem „*Sensus fidei*“ mezi základní rozpoznávací kritéria katolické teologie. O tomto pojmu se více pojednává ve druhé kapitole dokumentu „*Teologie dnes*“⁵¹.

Pojem „*Sensus fidelium*“ (mysl pro víru věřících), který je též přirovnán k „*Sensus fidei*“ (mysl pro víru), můžeme brát i v kontextu lidové zbožnosti, jelikož značí celistvost

⁴⁸POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Trvale aktuální téma vztahu mezi vírou a kulturou a dokument MTK „Věra a inkulturace“. In POSPÍŠIL, Ctirad Václav a KRUMPOLC, Eduard (ed.). *Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969-2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2017. ISBN 978-80-244-5221-0, str. 343-349.

⁴⁹Srov. *Direktář o lidové zbožnosti a liturgii: směrnice a zásady*. Přeložil Jan KOTAS. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-152-0, str. 19

⁵⁰Tamtéž, str. 70.

⁵¹Srov. KLÍČ, Tomáš. *Sensus fidei – referenční bod katolické teologie*. *Studia theologica*. 2013, 15(4), 160-168. ISSN 1212-8570. str. 160–163. *Teologie dnes: perspektivy, principy a kritéria*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3278-6, str. 32.

Božího lidu a poslušnost náležející Božím slovu, která je vedena svými pastýři. V pojmu „*Sensus fidelium*“ je hluboce zakořeněn smysl pro víru v Božím lidu, který správně přijímá, chápe a prožívá Boží slovo a církev⁵². Jde tak slovy Dei Verbum o „*hlubší pochopení duchovních skutečností na základě vlastní zkušenosti*.“⁵³.

Je to termín zahrnující církevní společenství od biskupů až po laiky. Sensus fidei lze dosáhnout pouze s obecným souhlasem celku věřících. Nelze ho však dosáhnout, pokud se skládá z těch, kdo učení magisteria spolu s vírou přijímají, a těch, kdo se mu naopak vzpírají. Jelikož pokřtění neztotožňující se s vírou církve oddělují sami sebe od celku věřících. Tento pojem se také nezakládá pouze na svědectví většiny, ale i na svědectví Ducha svatého⁵⁴. Z uvedeného lze vyčíst, že II. vatikánský koncil soudí, že je pouze „...*celek Božího lidu, který pod vedením Ducha svatého, potvrzuje Boží slovo*.“⁵⁵. Lumen gentium v tomto kontextu také zmiňuje, že „*Tento smysl pro víru, probouzený a udržovaný Duchem pravdy, působí, že Boží lid – pod vedením posvátného učitelského úřadu církve, který věrně poslouchá – nepřijímá už pouze lidské slovo, nýbrž skutečně slovo Boží (srov. 1 Sol 2,13), neúchylně lne k „víře jednou provždy křesťanům svěřené“ (Jud 3), proniká do ní stále hlouběji správným usuzováním a stále plněji ji uplatňuje v životě*.“⁵⁶.

Sensus fidelium je také velmi důležitým základem pro práci teologů, jelikož víra, kterou zkoumají a vysvětlují, je nedílnou součástí Božího lidu. Teolog by měl tedy vycházet z reálného poznání života církve. Nesmíme také opomíjet specifickou službu teologa týkající se

⁵²Srov. *Teologie dnes: perspektivy, principy a kritéria*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3278-6, str. 32. „*Sensus fidelium je sensus fidei Božího lidu v jeho celistvosti, který je v poslušnosti vůči Božím slovu a který se na cestách víry nechává vést svými pastýři. Sensus fidelium je tudíž smysl pro víru, který je hluboce zakořeněn v Božím lidu, jenž přijímá, chápe a prožívá Boží slovo v církvi*.“

⁵³*Teologie dnes: perspektivy, principy a kritéria*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3278-6, str. 32. Srov. Dei Verbum, čl. 8, odst. 3.

⁵⁴Srov. KLÍČ, Tomáš. Sensus fidei – referenční bod katolické teologie. *Studia theologica*. 2013, 15(4), 160-168. ISSN 1212-8570, str. 163.

⁵⁵*Teologie dnes: perspektivy, principy a kritéria*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3278-6, str. 32. Srov. Lumen gentium, čl. 12.

⁵⁶*Katechismus katolické církve*. Přeložil Josef KOLÁČEK. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 80-7113-132-6. č. 1676. Srov. PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi: apoštolská exhortace Pavla VI.: hlásání evangelia z 8. prosince 1975*. 2. opr. vyd. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-159-8. č. 93. Srov. 2. vatikánský koncil, LG (Věřoučná konstituce o Církvi Lumen gentium), čl. 12.

Kristova těla a spočívající ve vysvětlování víry církve, tak jak je obsažena v Písmu svatém, v liturgii, v textech vyznání víry, v dogmatech, v katechismech a v samotném sensus fidelium⁵⁷.

3.2.3 Lidová religiozita

Dále „*Direktář o lidové zbožnosti a liturgii*“ také zmiňuje lidovou religiozitu, která se definuje jako „*Skutečnost označována výrazem „lidová religiozita“ (religiositas popularis) se týká určité všeobecné zkušenosti: v srdci každého člověka, a stejně i v kultuře každého národa a v jejich kolektivních projevech, je vždy přítomen náboženský rozměr. Každý národ totiž pocituje touhu vyjádřit kultickými prostředky svou celostnou vizi transcendence i své pojetí přírody, společnosti a dějin, ve svébytné syntéze velikého lidského i duchovního významu.*“⁵⁸.

V dokumentu je zmiňováno, že se lidová religiozita nemusí vztahovat nutně ke křesťanskému zjevení. Avšak ve společnosti prostoupené křesťanskými prvky může vytvořit prostor pro jistý druh „*lidového katolicismu*“. V tomto směru mohou být v harmonii prvky náležející náboženskému vnímání života, z vlastní kultury daného národa a křesťanského zjevení⁵⁹.

3.2.4 Pohled církevních dokumentů na přestupky proti 1. přikázání

Katechismus podrobněji zmiňuje témata jako je pověra, modloslužba, věštění a magie nebo hříchy proti úctě k Bohu v odstavcích 2110-2122. Tato témata dokument řadí mezi přestupky proti prvnímu přikázání: „*První přikázání zakazuje uctívat jiné bohy, kromě jediného Pána, který se zjevil svému lidu. Zakazuje pověru a bezbožectví. Pověra představuje jistým způsobem zvrácené přehánění („per excessum“) náboženství; bezbožectví je neřest opačná, je to nedostatek („per defectum“) ctnosti zbožnosti.*“⁶⁰. Pověru také výstižně shrnuje podstata výrazu pověra, jako: „*Pověra je úchylka úcty, kterou vzdáváme pravému Bohu. Jejím největším výrazem*

⁵⁷Srov. *Teologie dnes: perspektivy, principy a kritéria*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3278-6. str. 33-34. KLÍČ, Tomáš. Sensus fidei – referenční bod katolické teologie. *Studia theologica*. 2013, 15(4), 160-168. ISSN 1212-8570, str. 165-168.

⁵⁸*Direktář o lidové zbožnosti a liturgii: směrnice a zásady*. Přeložil Jan KOTAS. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-152-0, str. 19.

⁵⁹Srov. Tamtéž, str. 19.

⁶⁰*Katechismus katolické církve*. Přeložil Josef KOLÁČEK. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 80-7113-132-6, č. 2110.

je modloslužba a různé formy věštění nebo magie.“⁶¹. Jelikož pověra jako úchylka náboženského citění a úkonů může zasáhnout do kultu, který náleží pravému Bohu.

Toto tvrzení můžeme doplnit slovy z Direktáře o lidové zbožnosti a liturgii, že lidová zbožnost „*v žádném případě nesmí přijímat obřady povahy magické, pověrečné, obřady spiritismu, pomsty nebo rázu sexuálního*“⁶².

V dokumentu Víra a inkulturace se vymezují hranice lidové zbožnosti: „*Mnohokrát byly odhalovány meze lidové zbožnosti mající původ v určité jednoduchosti, která je zdrojem různých náboženských deformací, ba dokonce pověr. Setrvává se na rovině kulturních projevů, aniž by dospívalo k uplatňování pravého přilnutí k víře a k vyjadřování této víry ve službě bližnímu. Je-li lidová zbožnost nesprávně zaměřena, může vést až k utváření sekt, a tak vystavovat nebezpečí pravou církevní komunitu. Tato zbožnost navíc riskuje, že bude manipulována buď ze strany politické moci, nebo ze strany náboženských sil, které jsou cizí křesťanské víře.*“⁶³.

Tento dokument to završuje slovy: „*Musíme rozvíjet schopnost analyzovat kultury a chápat jejich morální a duchovní důsledky. Je třeba mobilizace celé církve, abychom se úspěšně vyrovnali s tímto extrémně komplexním problémem inkulturace evangelia v moderním světě. V dané záležitosti musíme vzít za svou starost vyjádřenou Janem Pavlem II.: „Od samého počátku svého pontifikátu jsem byl přesvědčen, že dialog církve s kulturami naší doby je plodnou oblastí, která sehraje rozhodující roli v osudu světa na konci dvacátého století.*“⁶⁴.

Dokument Víra a inkulturace nabízí pohled na pojetí poměru přirozenosti a kultury. Dále pak na inkulturaci v rámci dějin spásy po současnost.

Všechny tyto dokumenty prezentují náboženské fenomény jako jsou pověry, magické rituály a s tím spojené nadpřirozeno, ohrožují pravou lidovou zbožnost důležitou pro

⁶¹*Katechismus katolické církve*. Přeložil Josef KOLÁČEK. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 80-7113-132-6, čl. 2138.

⁶²*Direktář o lidové zbožnosti a liturgii: směrnice a zásady*. Přeložil Jan KOTAS. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-152-0, str. 21.

⁶³POSPÍŠIL, Ctírad Václav. Trvale aktuální téma vztahu mezi vírou a kulturou a dokument MTK „*Víra a inkulturace*“. In POSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969-2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry*. Olomouc: Vydavatelství Univerzita Palackého v Olomouci, 2017, str. 343-349.

⁶⁴Tamtéž, str. 343-349.

rozvoj vztahu k Bohu a osobní víru. Náboženské fenomény tudíž nemají v křesťanském životě místo a křesťan by se měl praktik, které ho vzdalují od Boha, vyvarovat či v případě praktikování vzdát.

Evangelium má být křesťanovi mírou a hodnotícím kritériem veškeré výrazové formy křesťanské zbožnosti. Veškeré pobožnosti a úkony by měly být spojeny s procesem očišťování, které je nezbytné pro správné zachování křesťanského tajemství.

3.3 Dnešní náboženský život a předávání víry

Dnešní pozice etablovaných církví se zdá být nejistá. Svoji pozici si spíše udrží církve, jako například Římskokatolická církev. Situace v Českobratrské církvi evangelické a Církvi československé husitské naznačuje, že si udrží pozici na regionální úrovni. Nicméně i když dochází v důsledku sekularizace, respektive v důsledku demografického vývoje k úbytku věřících (snižuje se počet starších členů venkovských farností a sborů), v tradičních náboženských oblastech je v menší míře úpadek kompenzován konverzemi, díky kterým velké církve neupadají tak rychle. Ve velkých městských oblastech a v jejich okolí je situace opačná. V těchto místech je vyšší počet křesťanských rodin, které se rozrůstají. Je také vyšší předpoklad u potomků křesťanských rodin, že si svoji víru zachovají i v dospělosti. I takový, i když pomalý růst, můžeme spolu s konverzemi považovat za obnovu církevní religiozity⁶⁵.

3.4 Alternativní religiozita či spiritualita

Nedůvěra k církevním organizacím jen posiluje zájem o alternativní religiozitu. Alternativní religiozita či spiritualita poukazuje na náboženské postoje a činnosti, které nejsou zahrnuty do žádné věrouky tradičních historických církví. To nám naznačuje synkretičnost a zaměřenost na sebe sama či na minimální morální potřeby. Jde o pouhou záležitost emocí a prožití mimořádných zážitků a ovlivňování transcendentních sil, aby mohl člověk ovlivňovat svůj život. Nejčastěji jde o účinnost amuletů, věštců, horoskopů, převtělování, spiritismus, New Age, novopohanství apod. Zájem o tyto fenomény náboženství nemá daleko k organizovanému

⁶⁵Srov. NEŠPOR, Zdeněk R. *Česká a slovenská religiozita po rozpadu společného státu*. Náboženství Dioskúru. Praha: Karolinum., 2020. ISBN 978-80-246-4555-1, str. 147-150.

náboženství, protože tato náboženství mohla být významnou součástí středověké kultury společnosti⁶⁶.

3.5 Zájem o alternativní religiozitu či spiritualitu

Jedním z důvodů rozmachu alternativní religiozity a spirituality je poptávka, jak společenská, tak mediální, která je v dnešní době velká. Z tohoto důvodu se zdá, že jen tak nezmizí⁶⁷. Můžeme vidět, že organizované křesťanství je postupně nahrazováno novou formou individuálního náboženství. Tento jev může být zapříčiněn adaptováním jednice na stále rozvíjející se sociální společnost. Společnost v dnešní době stále více podléhá a hledá nové trendy alternativní religiozity a spirituality. Do popředí aktivit moderního člověka se dostává konzumerismus. Člověk v okruhu svého zájmu hledá zboží, služby, své přátele či svého životního partnera a prvky náboženského systému. Tím se uzavírá do svého vybudovaného světa majícího pro něj význam⁶⁸.

V dnešní době stále více vidíme, že člověk usiluje o synkretičnost, svobodu dle vlastního významu, vágnost, sebevyjádření, seberealizaci, osobní svobodu, sebe sama. Člověk také stojí o určitou svobodu volby. Stále méně má zájem podřizovat se autoritám nebo institucionálnímu náboženství. Můžeme si také povšimnout, že v každém je konstanta nějaké formy zbožnosti⁶⁹.

⁶⁶Srov. HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 - Náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-163-7, str. 20.

⁶⁷Srov. NEŠPOR, Zdeněk R., ed. *Jaká víra? současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. Sociologické studie. ISBN 80-7330-061-3, str. 13.

⁶⁸Srov. HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 - Náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-163-7, str. 22, HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6, str. 16.

⁶⁹Srov. HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 - Náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-163-7, str. 22.

3.5.1 Nová náboženská hnutí

Nová náboženská hnutí dosud nejsou pevně zakotvena v náboženské společnosti. Tato společenství vznikají na základě náboženské myšlenky, která je v určité společnosti považována za novou. Faktem zůstává, že takových myšlenek vzniká bezpočet. Avšak pouze některé se uchytí a osloví přinejmenším část společnosti.

Takové myšlenky odpovídají na otázky a potřeby oslovených. Z tohoto důvodu se mohou takové myšlenky stát základem pro nová náboženská hnutí. Nová náboženská hnutí dle Vojtíška lze pojímat „..., jako výraz inovace duchovního života ve všech dobách a ve všech společnostech, jako přirozený důsledek snahy nalézt relevantní odpovědi na otázky lidské existence.“⁷⁰ Faktem pak zůstává, že staré náboženské myšlenky jsou chápány jako zastaralé a nevyhovující a nové jsou chápány jako platnější, které více odpovídají nárokům společnosti. Nová náboženská hnutí jsou také vedena lidmi majícími tzv. charismatickou osobnost, které dovedou předat poutavě své názory ostatním a mohou tak v některých případech vytvořit prostředí černobílého, jednoduchého světa. Taková společenství pak oplývají atmosférou vřelosti, blízkého bratrství a sesterství⁷¹. Výše řečené tak může být blízké mnoha lidem dnešní doby.

S tématem alternativní a spirituální religiozity souvisí i nová náboženská hnutí, která jsou podobná fenoménům alternativní religiozity. Tato hnutí jsou svým způsobem institucionalizovaná, neboť i ona vytvářejí organizované skupiny. Do těchto nových náboženských hnutí můžeme zařadit například Církev sjednocení, Scientologickou církev, Svědky Jehovovy, Svobodné zednářství apod. U některých nových náboženství můžeme vidět úzké prolínání s alternativní religiozitou a spiritualitou. Dochází v nich ke spirituálním jevům majícím základ v holistickém pojetí vztahu mezi člověkem, přírodou a božským⁷².

⁷⁰FLOSS, Karel. *Cesty k porozumění jinému: teologie, religionistika a mezináboženský dialog v pojetí Wilfreda Cantwella Smithe*. Praha: Dingir, 2008. ISBN 978-80-86779-08-9. str. 130-132.

⁷¹Srov. FLOSS, Karel. *Cesty k porozumění jinému: teologie, religionistika a mezináboženský dialog v pojetí Wilfreda Cantwella Smithe*. Praha: Dingir, 2008. ISBN 978-80-86779-08-9. str. 133.

⁷²Srov. Tamtéž, str. 22.

4. RELIGIOZITA

Již od 18. století probíhají společenské změny projevující se industrializací, urbanizací, zapojováním žen do pracovního procesu atd., které ve svém důsledku vedou ke ztrátě religiozity u obyvatelstva. Industrializace vytváří novou společenskou třídu dělníků tzv. proletariát, který je zaměřen na řešení svých sociálních problémů a začíná se tak vytrácet zájem o náboženství. Ženy jsou z finančních důvodů nuceny jít do práce, děti jsou vychovávány státními institucemi, které jsou řízeny státní ideologií. Vesnické obyvatelstvo se stěhuje do měst a vytrhává se ze svých tradičních, rodinných, společenských, a nakonec i náboženských vazeb. Pozoruhodné však je, že v dnešní době místo toho, aby ztráta religiozity pokračovala, se potřeba věřit v něco, co nás přesahuje, již nevytrácí, ale nabývá staronových podob, např. ožívání starých pohanských zvyků. Touha po Bohu, tedy po nadpřirozenu, je v člověku zakódovaná, ale je třeba ji nasměrovat správným směrem – jak je pojednáno v kapitole o křesťanské spiritualitě.

Náboženské vyznání znamená příslušnost k určité náboženské tradici. V průběhu posledních deseti let lze i v České republice zaznamenat oblibu nějakého náboženského života. Tento život však postrádá ztotožnění s nějakou jedinou tradicí, stejně tak s jedním vyznáním církve nebo náboženskou skupinou. Dá se hovořit spíše o „klientech spirituálních středisek“ uspokojujících dnešní poptávku po náboženských zážitcích a odpovědích na náboženské otázky. V tomto směru si lze povšimnout zájmu o tradici ezoterismu, jehož vrchol lze zaznamenat již v renesanci, pak v posledních desetiletích 19. století a v prvním desetiletí 20. století⁷³.

Česká republika uděluje náboženskou svobodu, pro jakoukoliv formu náboženského vyznání. Tuto svobodu deklaruje Listina základních práv a svobod uvádějící v článku 15: „*svoboda myšlení, svědomí a náboženství je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru, anebo být bez náboženského vyznání.*“⁷⁴. Článek 16 pak dále upřesňuje „*Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo*

⁷³VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společnosti*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1, str.9-18, 282-283.

⁷⁴Tamtéž, str. 13.

zachováním obřadu.⁷⁵ Právní postavení církví a náboženských společností v České republice tak, jak je nyní upraveno, se zdá být velmi tolerantní v otázkách náboženství, kdy nedochází k záměrnému omezení náboženských práv a svobod, na straně druhé panuje jistá ostražitost společnosti v otázkách náboženských výhod těchto společností.

4.1 Význam slova religiozita

Definice, která by přesně vystihovala náboženství/nábožnost, ještě nebyla dosud přijata vědeckou komunitou. Pojem náboženství je velice abstraktní pojem, k němuž dospíváme na základě mnoha myšlenkových úkonů. Na náboženství je nahlíženo z mnoha různých úhlů, které mohou být i protikladné⁷⁶.

Slovo religiozita neboli méně užívaný česky název pro zbožnost pochází z latinského slova *religio*. Tento název je užíván v řadě jazyků pro pojem náboženství. Někdy se uvádí odvozenost od slova *ligare*, které znamená „vázat“. Pak by slovní spojení *re-ligare* znamenalo „vzájemně vázat“. Význam slova *re-ligio* by pak mohlo být chápáno jako vzájemná vazba mezi člověkem a Skutečností, jež ho přesahuje⁷⁷.

Hartl definuje religiozitu jako „náboženské přesvědčení, jeho různá míra a jeho odraz v chování a každodenním životě člověka⁷⁸“ nebo také „zbožnost, víra v pravost a pravdivost náboženství, nábožnost, síla víry; náb. přesvědčení, jeho různá míra a jeho odraz v chování a každodenní praxi člověka⁷⁹“.

Religiozita se užívá k vyjádření míry zastoupení lidí, kteří se identifikují s některým z náboženství, nebo míry zastoupení náboženské praxe⁸⁰. Tento pojem má také větší významový rozsah. Pojem religiozita představuje vztah člověka k něčemu, co ho přesahuje, ať už pocitově či pouhou představou, že existuje nadpřirozený svět, jako síly, bytosti, mocnosti a tak

⁷⁵VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1, str., str. 13.

⁷⁶SMĚKAL, Vladimír. *Psychologie duchovního života*. Brno: Cesta, 2017. ISBN 978-80-7295-221-2, str.92-93.

⁷⁷ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3, str. 35.

⁷⁸HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1, str.227.

⁷⁹Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník. Třetí, aktualizované vydání*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0, str. 505.

⁸⁰PECHOVÁ, Olga. *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2927-4, str. 14.

dále. K tomuto se mohou vázat různé kultury a různé formy působení nadpřirozené moci k zajištění životních potřeb a tužeb člověka, včetně potřeby hodnotové orientace ve světě⁸¹.

4.2 Institucionalizovaná religiozita

Dostáváme se tak k pojmu institucionalizovaná religiozita nebo v užším kontextu českého jazyka křesťanství. Tato religiozita je založena na explicitně dané věrouce. Základní podstatnou charakteristikou pro křesťanství je organizovanost. Nedílnou součástí je i návaznost na její organizaci definující stavební prvky, náboženské rituály nebo normy chování. Institucionální religiozitu pak dokládá členství v církvi, křesťanská aktivita, návštěvnost bohoslužeb, finanční podpora a souhlas s oficiálními prvky dogmatu⁸².

V dnešní době se z určitého pohledu může zdát, že se institucionalizovaná religiozita vytrácí. Zdá se také, že v dnešní době probíhá to, co můžeme odborně nazvat jako sekularizace. Jelikož nemůžeme nezaznamenat sociální a politické oprostění se od náboženského pojetí v kontextu institucionalizované religiozity⁸³.

Institucionalizovaná religiozita však na druhé straně nemusí mít vypovídající hodnotu. Ukazatelem religiozity je pouhá příslušnost na základě křtu či stvrzujícího podepsaného prohlášení, kterým se člověk stane členem institucionalizované církve. Nehledě na to, že křest mohl být proveden na základě přání rodičů, prarodičů nebo pěstounů. Podobně tak mohl být vydán stvrzující dokument o příslušnosti. Tyto ukazatele nevypovídají nic o samotných sentimentech člověka či populace, nepoukazují ani na alternativní religiozitu či spiritualitu. Člověk se nemusí cítit být součástí nějaké církve. Stejně tak to nevypovídá nic o religiozní aktivitě či o tom, v co člověk opravdu věří⁸⁴.

⁸¹PETRUSEK, Miloslav; MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1, str. 659.

⁸²HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 - Náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-163-7, str. 18-19.

⁸³HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6, str. 11-15.

⁸⁴Srov. HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 - Náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-163-7, str. 18-20. HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6, str. 29-31.

4.3 Období komunistického režimu

Ke stavu dnešní zbožnosti vedlo jistě více událostí. Jedním z významných faktorů je komunistický režim ve 20. letech, který zde byl ukotven 40 let a měl na myšlení lidí podstatný podíl.

Ve 20. stol. docházelo k masivní sekularizaci českého národa, kdy lidé bez vlastní vůle byli nuceni oddělit se od katolického vyznání a přesvědčení. Ne bezvýznamný důvod poklesu zájmu o institucionalizované náboženství tak můžeme hledat v éře komunistického režimu. Tento režim tvrdě upřednostňoval proti-křesťanské aktivity⁸⁵. Komunistický marxismus sovětského typu lze chápat i jako určité pseudonábožeství. Komunismus svojí utopií racionalizoval v tzv. reálném socialismu. K této utopii hledal cestu v marxistických poučkách, ze kterých čerpal hledal svoji postupně slábnoucí imaginativní sílu. Režim neustále opakoval lži, což u lidí způsobilo „život v nepravdě“⁸⁶. Postupně se však staly komunistické rituály pouhou fraškou. Systém už pak dlouho nevydržel odolávat, až přestal mít moc dále ovládat lidské životy⁸⁷. I v této době se křesťanská církev proti propagandě snažila postavit posílením svých náboženských organizací⁸⁸. Každý jedinec tak byl nucen vykonávat náboženství pouze v soukromé oblasti svého života.

4.4 Situace po roce 1989

Po roce 1989 kromě duchovní křesťanské literatury dochází i k rozšiřování tzv. „duchovní“ literatury, obchodů a hudby, která s křesťanstvím nemá nic společného. To, co bylo dříve „tajné“, v jakémkoli smyslu „duchovní“, se stává prakticky nejprodávanějším. Časopisy a rozhlasové stanice zavádějí astrologické nebo „terapeutické“ koutky. Podobně laděné jsou

⁸⁵NEŠPOR, Zdeněk R., ed. *Jaká víra? současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. Sociologické studie. ISBN 80-7330-061-3, str. 23, 26-27.

⁸⁶AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev: (vybrané statě z pastorální teologie)*. Současné otázky. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. ISBN 80-86715-11-6, str. 35-36.

⁸⁷Srov. Tamtéž, str. 35-36.

⁸⁸NEŠPOR, Zdeněk R., ed. *Jaká víra? současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. Sociologické studie. ISBN 80-7330-061-3, str. 24

i psychologické či alternativně-medicinské směry pro uzdravení „nemocné duše“ a podobně⁸⁹. Vše nové přicházející ze západu se zdá moderní a lákavé. Střední a východní Evropa poznává novou světovou atmosféru. Člověk vzhlíží k novým nadějím.

Události po roce 1989 dostávají dnešní křesťanskou církev do nového historického a kulturního postavení. Církev se nachází před novými výzvami obnovy identity univerzální církve a církví místních. Následná „nová evangelizace“ hledala a stále hledá lepší metodický obsah i vhodný způsob nové prezentace. Představa nové evangelizace přináší nové pastorační činitele, jako je například misionářská pastorec, misionářská spiritualita či specificky misionářská činnost a kontemplace⁹⁰.

V Čechách a na Moravě v devadesátých letech a na přelomu tisíciletí docházelo k růstu nonkonformistických církví. Není v tomto období bez povšimnutí i zdvojnásobení či ztrojnásobení počtu členů těchto církví. V dalších letech se tato situace neopakuje v tomto měřítku. Spíše můžeme vidět saturaci v zájmu o segment církevní religiozity. Z tohoto se dá usoudit, že tato společenství budou růst pozvolna nebo vůbec, jelikož jejich celoplošný dopad je značně limitován⁹¹.

⁸⁹Srov. NEŠPOR, Zdeněk R., ed. *Jaká víra? současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. Sociologické studie. ISBN 80–7330–061-3, str. 29.

⁹⁰Srov. AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev: (vybrané statě z pastorální teologie)*. Současné otázky. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. ISBN 80-86715-11-6, str. 37.

⁹¹Srov. NEŠPOR, Zdeněk R. *Česká a slovenská religiozita po rozpadu společného státu*. Náboženství Dioskúrů. Praha: Karolinum., 2020. ISBN 978-80-246-4555-1, str. 147.

5. POVĚŘČIVOST A POVĚRY

Za pověru jsou považována různá znamení a jevy, u nichž se zdá, že svým působením mají nadpřirozenou schopnost ovlivňovat budoucnost i člověka samotného. Pověra postrádá racionální základ. Je založena z velké části na náboženském cítění a magickém smýšlení každého člověka, jelikož je spojována s nadpřirozenými silami, kdy je zachována a šířena tradicemi určitého místa. Může se také prolínat s lidovými léčitelstvími praktikami nebo lidovým náboženstvím. Z tohoto důvodu se může stát, že co jednomu připadá racionální a logické, může druhému připadat jako hraničení s pověřčivostí. Záleží na vnímání každého člověka, zda věc odsoudí jako pověru, či ne.

Pertold ve svém díle „*Pověra a pověřčivost*“ považuje pověru za rozmanité dění ve společnosti, která jsou navzájem různorodá. Někdy, jak dále uvádí Pertold, je slovo „pověra“ významově použito nesprávně. Slovo „pověra“ se občas zaměňuje s podobným málo užívaným slovem „pavěra“, které se může v některých případech zdát náboženského charakteru, avšak podstata slova je jiná. Pavěra má charakter špatné, mylné či klamně víry. Může také znamenat víru v něco, s čím nemá slovo pověra nic společného. Pojem pověra tak dostává rozsáhlý význam, který mu nenáleží. Z vědeckého pohledu bychom dávali slovu pověra velmi široký obsah⁹².

Chceme-li dojít ke správnému pochopení slova pověra, měli bychom vyjít z latinského ekvivalentu slova *superstitio*⁹³, které je základem pro evropské jazyky používající slovo pověra. Některé starší slovníky překládají toto slovo jako „zastavení se před něčím neočekávaným“, čímž se myslí především obdarování od různých bohů. Podstatné slovo *superstitio* má souvislost i s podstatným jménem *superstare*, které znamená „stát si za něčím“ nebo „něco přitahovat“. Další slovníky překládají pověru jako něco nadpřirozeného

⁹²PERTOLD, Otakar. *Pověra a pověřčivost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956. Věda všem (ČSAV), str. 14.

⁹³QUITT, Zdeněk a Pavel KUCHARSKÝ. *Česko-latinský slovník starověké a současné latiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Střední slovníky jednostranné (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-16903-1, str. 474.

a nemožného. V tomto případě představuje úpadkovou a degenerovanou formu náboženství⁹⁴. Ve většině případů se však při výkladu pověry můžeme setkat s individualistickým pojetím, kdy toto slovo dostává odlišný ráz.

Pokud budeme brát slovo z náboženského úhlu, můžeme si představovat něco, co stojí nad děním či úkony náboženskými. V samotném českém jazyce má slovo pověra spojitost s vírou⁹⁵. Může znamenat „něco, co je po víře“, a tedy něco mimo víru nebo nad vírou. V tomto pojetí nerozhoduje, zda se jedná o smýšlení správné či nesprávné. Do křesťanského pojetí se dostává v případě, když se náboženství prohlašuje za jediné správné a vše ostatní, co stojí mimo náboženství, je považováno za nesprávné. Tím se stává vše mimo náboženství pověrou. Označení pověra tak dostávají starší nekřesťanská náboženství, nekřesťanská současná náboženství nebo odchylky od víry uvnitř křesťanství, pokud nejsou označeny za kacířství (herezi). Tím dostává slovo význam klamně či falešné víry⁹⁶.

Další skupinu tvoří pověry bez náboženského původu. Slovem pověra pak označujeme úkony, které nijak nesouvisí s výsledkem a které se zvykem udržují. Člověk při nich nepřemýšlí, co je podstatou a vůbec smyslem úkonu. Například poklepání na dřevo. U tohoto typu pověr je velice nesnadné určit původ. Jiné je tomu u pověr, které vycházejí z nějakého náboženství. Zde s jistotou můžeme říct, že se jedná o nesprávnou nebo pochybnou víru. Jedná se většinou o analogické novotvary, různé náboženské formy myšlení⁹⁷.

Za jiný typ pověr můžeme považovat skupinu rozličných úkonů, zvyků a praktik, které mají základ v některém starším náboženství či světových názorech, což můžeme nazvat tzv. přežitky, doplněné o analogické novotvary. Tento typ přežitků však má trvání, dokud je držena základní víra nebo víra, která je stěžejním základem těchto přežitků. Velmi často mohou

⁹⁴PERTOLD, Otakar. *Pověra a pověřivost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956. Věda všem (ČSAV). str. 14, NAHODIL, Otakar a Antonín ROBEK. *České lidové pověry*. Praha: Orbis, 1959. Věda a život (Orbis), str 12-14, Ottův slovník naučný. Dvacátý díl. Praha: J. Otto, 1903, str. 352.

⁹⁵MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7, str. 476.

⁹⁶PERTOLD, Otakar. *Pověra a pověřivost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956. Věda všem (ČSAV). Str. 15, NAHODIL, Otakar a Antonín ROBEK. *České lidové pověry*. Praha: Orbis, 1959. Věda a život (Orbis), str 13-30.

⁹⁷PERTOLD, Otakar. *Pověra a pověřivost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956. Věda všem (ČSAV). str. 15-16.

mít podobu zvyků, kterým lidé přisoudili podobnost bez patřičných podkladů. Zde můžeme například uvést pokus spojení vánočního stromku s indickým stromem přání nebo spojení velikonočního mrskání se slavnostním obřadem Lupercalia, kdy se účastníci mrskali řemínky z kozlí kůže⁹⁸.

Některé pověry jsou zcela zapříčiněny analogickým myšlením. Tyto pověry jsou spojovány s úkony existujícími v dávných dobách. Jde například o lidové zvyky, které se udržují i přes pokročilý kulturní růst, přestože mají spíše zpátečnický význam, jež jim přidělili ve své fantazii lidé inspirováni prostředím. Takové prostředí je motivováno buď úžasem, nebo strachem. Příkladem mohou být tradice o světluškách, hastrmanech, vílách, lidové zvyky jako je například vynášení smrtky. Jedná se o pověru, jen pokud věříme v její účinnost. O pověru se už nejedná, pokud se tyto zvyky dělají z finančního prospěchu, nebo jako divadlo přihlížejícím turistům⁹⁹.

5.1 Analogie myšlení a pověry

Podíváme-li se na způsob myšlení člověka, bez ohledu na jeho správnost či nesprávnost, můžeme poznat, že člověk přemýšlí převážně analogicky. Toto myšlení se pak objevuje i ve způsobu jeho vyjadřování. Analogii může člověk využít k přiblížení něčeho neznámého, co druhý nemusí ze své zkušenosti znát. Analogie může sloužit i jako prostředek při přiblížení předpokládaného či věřeného transcendentna, bez ohledu na to, jak na takové cesty dotyčný přišel. Analogie může být úplná nebo neúplná. Úplná analogie pojednává o úplné podobnosti, která se vlastně rovná předpokládané totožnosti. Takováto analogie ovšem nemůže sloužit při přiblížení transcendentna. K takovému přiblížení slouží neúplná analogie, která se zakládá na nevyčerpatelnosti všech prvků a všech srovnávacích předmětů. To i za předpokladu, že takové přiblížení nemusí být stoprocentně spolehlivé¹⁰⁰.

U neúplné analogie můžeme vymezit analogii klamnou či falešnou, která se zakládá na nesprávném nebo pochybném myšlení. Zde jde o prvky a znaky, kdy se srovnání neopírá o správné poznání, jedná se tak o poznání nepřesné, založené na tom, že tyto klamné přechodné nebo náhodné vlastnosti považuje člověk za skutečné. Pokud tímto způsobem

⁹⁸Srov. PERTOLD, Otakar. *Pověra a pověrčivost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956. Věda všem (ČSAV). str. 17.

⁹⁹Srov. Tamtéž, str. 17-18.

¹⁰⁰Srov. Tamtéž, str. 17-19.

docházíme k mínění o pověrách, vidíme, že pověra vzniká z nějakého názorového novotvaru, který vede k úpadku myšlení a k jeho degenerativní formě¹⁰¹. Na výše řečeném tak můžeme poznat, že pověra je vlastně z velké části vysvětlením či porozuměním neznámému.

5.2 Rozdíl mezi prvotním náboženstvím a pověrou

Obecně jako první projev náchylnosti k pověrám dochází u člověka, když se cítí naprosto bezmocný vůči tomu, s čím se v životě potýká, jako je například nemoc. Zde dochází k prvnímu vyjednávání se silami, které ho zdolávají nebo silami neznámými. Člověk se již nesnaží uplatnit vlastní sílu, nýbrž o sílu žádá, prosí, vyhrožuje, a nakonec může dát i něco, co může postrádat, v naději, že něco dostane. V těchto prvních formách náboženství a náboženských rituálů není ještě rozdíl mezi pověrou a vírou¹⁰².

Postupně jak přecházel k vyšším formám, nepřemýšlel už člověk primárně přímočaře a nebral ohled na čas, místo, vzdálenost, skutečnost nebo iluzivnost. Již přemýšlí dokonaleji. Nespokojuje se s pouhým nárazovým dojmem, ale zkoumá, uvažuje, srovnává, a tím dochází k nějakému úsudku, který nemusí být vždy správný. Tuto formu myšlení můžeme považovat za sekundární či spekulativní. Z tohoto důvodu můžeme hovořit o sekundárních formách náboženství. Tato forma nevzniká z pouhých impulzivních reakcí na daný jev, ale předpokládá dlouhodobější vývoj myšlení. Tento způsob myšlení, spolu s dlouhotrvající tradicí, která se přizpůsobovala lidským potřebám, je základem pro víru. Víra jako doplnění praktického života se tedy utváří spolu s člověkem a jeho potřebami. Je to tedy rozmanitost úkonů, jejichž forma je určena vírou se zaměřením na prostředí a potřeby člověka¹⁰³.

Oproti tomu pověra vzniká nárazově, kdy je východiskem úkon sám. Na tomto úkonu pak vzniká nějaký ideový výklad. Pro člověka se tento úkon stává faktem, který nedovede vysvětlit. Pověrečný úkon zůstává izolovaný, vznikající na základě jediné potřeby a za jediné okolnosti. Při neustálém opakování se pak ustálí a stává se tradicí, která je udržována. I když je těchto pověrečných úkonů více, nikdy neprojevují ráz jednotné soustavy, kterou ani netvoří. Pověra tedy trvá pouze jako funkční skupina nějakého kolektivu¹⁰⁴.

¹⁰¹Srov. PERTOLD, Otakar. *Pověra a pověrčivost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956. Věda všem (ČSAV). str. 18.

¹⁰²Srov. Tamtéž, str. 22.

¹⁰³Srov. Tamtéž, str. 23.

¹⁰⁴Srov. Tamtéž, str. 23-24.

Někdy však mohou nastat rozkladné prvky v podobě, kdy se víra spojí s pověrou. Prvním takovým prvkem je vývoj myšlení směřující k pokrokovým formám. Zde pak dochází ke konfliktu tradiční víry a zkušenosti, které jsou čerpány z prostředí. Následně se může stát, že se tradiční prvky jeví jako pověra. Dalším rozkladným prvkem je, když se do víry zamíchají skutečné pověry a utvoří nové útvary náboženské pověry. Zde pak dochází k degradaci náboženství a s tím i k vážnému narušení náboženské soustavy¹⁰⁵.

5.3 Dějiny pověr na území ČR

Již od raného středověku až do 18. stol. se církev zajímala o pověry. Stíhány byly pověry, které připomínaly pohanské náboženství a také obyčejně výslovně odporující křesťanské věrouce. Z tohoto důvodu církev upevňovala ideologické postavení kněží. I když se však stavěla proti pověrám, byl to boj předem ztracený. Na jedné straně totiž církev bojovala proti pověrám „pohanského“ původu, ale na straně druhé zaváděla obřady, které se formálně i obsahově pověrám podobaly, jen v pozměněné formě. Nebylo tak výjimkou, že staré pověry spolu s křesťanským učením vytvářely osobité novotvary, které měly jak rysy archaických „pohanských“ pověr, tak i podobu křesťanskou¹⁰⁶.

K rozšiřování pověr a k novým pohledům na ně hodně dochází v 15.-16. stol. Do lidové víry se dostávají křesťanské pohledy na čerty, tajemné kouzelné síly nepřátelské člověku a podobně. Tím je například utvářena víra v nadpřirozený život, rozšířenou o nadpřirozený věčný trest. V té době také dochází k nařízením zakazujícím poddaným projevy lidového náboženství¹⁰⁷: „*V čas navštívení a metel Božích, války a moru, hladu, drahoty a sucha a jiných protivenství a nebezpečností, jakých tu písni a písem svatých se požívati má, kněz toho povážiti a lid horlivě k pobožnému životu, k pokání, modlení a jako jindy vždycky napomínati*“¹⁰⁸.

Podobná nařízení vydávala pro poddané i města a vesnice. Jedním z takových příkladů je poličský poddanský řád z roku 1719, ve kterém se uvádí: „*A jakož to se přichází, že na okolních panstvích ještě starého nákvasu lidi se vynacházejí, kteří místo svátkův od církve svaté zasvěcených jakési jiné dny sobě zasvěcují jako památku Martina Luthera, Jana Husi, Jana*

¹⁰⁵Srov. PERTOLD, Otakar. *Pověra a pověrčivost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956. Věda všem (ČSAV), str. 25-26.

¹⁰⁶NAHODIL, Otakar a Antonín ROBEK. *České lidové pověry*. Praha: Orbis, 1959. Věda a život (Orbis). str. 30-37.

¹⁰⁷Tamtéž, str. 37-38.

¹⁰⁸Tamtéž, str. 38-39.

Buriana a jiných těch podobných kacírů a svůdcův, v nich od práce se zdržují. ¹⁰⁹. A dále: „*I to se také zapovídá, aby všichni od všelijakých pověr, kouzlův, žehnání babských, koření ke zlému užívání v čas se varovali, jiných bohův mimo svrchovaného nevyhledávali, nýbrž jednoho pána Boha v Trojici nerozdílného vzývali, jemu sebe i všechno své poroučeli, a v něho samého věřili dle přikázání prvního: nebudeš mít Bohů jiných přede mnou*“ ¹¹⁰. Dále zakazoval hříchy jako je smilstvo, cizoložství, krádeže, kouzla, hry, tance, podezřelé schůzky a jiné podobné nepravosti. Podobně se formuluje Obecní řád obce Žerotic u Jičína z roku 1720.

Církev v jednotě s feudálním panstvím spolupracovala na zákazech týkajících se kouzelných prostředků k léčení apod. Jejich zájmem také bylo zasadit se proti hýřivému slavení různých obyčejů, jelikož slavnosti oslabovaly schopnost odvádět robotní dávky. Na druhou stranu je třeba zmínit, že některé pověrečné jevy využívali feudálové ke svým cílům. Pověřivost se totiž jevila jako účinná v rozšiřování strachu před neznámi silami mezi venkovskými vrstvami, aby se nepokusily narušit jejich tamní sociální řád ¹¹¹.

V době osvícenství na konci 18. stol. se rozšířil zájem o lidové náboženské pověry. Studium pověr již nesloužilo k obhajování a posilování katolické pravověrnosti. Středem studia pověr se staly především otázky, jaký význam má pověra pro samotného rolníka, jeho rodinu a jeho hospodářství. V té době proti pověrám bojoval také stát, který potřeboval neustále vyšší daně a větší množství vojáků. 26. listopadu 1778 se například v obcích zrušilo zvonění proti mrakům, jelikož zvonění v době bouřek přitahuje blesky. Dalším bylo nařízení moravsko-slezského gubernia v roce 1785, ve kterém se zrušily zvyky o Vánocích, a to především vykuřování v předvečer Vánoc, na Nový rok a na Tři Krále. Dne 12. června 1788 pak české gubernium zrušilo vystavování oloupaných sosen o posvícení, které narušovalo vývoj lesa a bylo nebezpečné vůči samotnému živobytí. Tento zákon byl dokonce pokutován. Hned nato bylo vydáno 3. července 1788 zrušení zvyku „doušky“, kdy se v tomto období projevovala značná neehospodárnost, jelikož se nepracovalo a jen slavilo. Dne 29. listopadu 1794 pak dvorní dekret zakazuje pořádání častých hromadných poutí na svatá místa. Mnoho z těchto zákazů se však minulo účinkem, jelikož se jim vesnice bránily, jakožto i možnosti pokroku. Pokroku nepřály ani

¹⁰⁹NAHODIL, Otakar a Antonín ROBEK. *České lidové pověry*. Praha: Orbis, 1959. Věda a život (Orbis)., str. 39-40.

¹¹⁰Tamtéž, str.40.

¹¹¹Tamtéž, str. 40-41

mnohé pověry a zakázané zvyky, které se dále vykonávaly. Z tohoto důvodu byly zákazy zdůrazňovány¹¹².

¹¹²Srov. NAHODIL, Otakar a Antonín ROBEK. *České lidové pověry*. Praha: Orbis, 1959. Věda a život (Orbis). str. 42-43.

6. VÝZKUMNÁ ČÁST: DOTAZNÍKOVÉ ŘEŠENÍ

Tento dotazník vycházel s díla Dany Hamplové „*Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*“, zabývajícího se podobnou oblastí jako tato práce. Vycházel z podobných otázek uváděných i v tomto díle. Tento dotazník však nebyl určen pro sekulární společnost, jako ve zmíněném díle. Byla vybrána skupina, skládající se ze studentů Cyrilometodějské fakulty. Tito studenti navštěvují či navštěvovali tuto fakultu s křesťanským zaměřením a pohybují se v tomto okruhu společnosti. Je to také průřez různých věkových skupin, různých profesí pocházejících z různých oblastí Česka.

6.1 Cíl výzkumu

Cílem dotazníku bylo podat vybrané skupině otázky týkající se tématu víry, ať už jde o jejich samotný vztah k víře či aktivity s tím spojené. Následně byly podány otázky týkající se vnímání religiózních výpovědí o posmrtném životě, nebi, pekle a zázracích. V poslední řadě pak otázky vnímání nadpřirozena a náboženských fenoménů jako jsou amulety, astrologie (horoskopy), věšectví, léčitelství (alternativní medicína), pověry a magie.

V tomto bodě bylo hlavním cílem zjistit, jak vnímají zmíněné religiózní výroky v daných oblastech dotazníku a jak ovlivňují zmíněná témata jejich život. Poté vyhodnotit jejich vnímání a určit, do jaké míry je určitá skupina zaměřena na jednotlivé oblasti. Jde nám tak o základní poznatek teoretického porozumění v této oblasti u naší vybrané skupiny studentů Cyrilometodějské fakulty. Dalším poznatkem je, zda se u skupiny vyskytuje sekularizovanost.

Pro zpracování dotazníkového šetření, budou vybráni respondenti z fakulty CMTF Olomouc, z důvodu, že studenti mají základy a povědomí v křesťanských otázkách. Otázky dotazníku budou i cíleny na tuto skupinu. Je zde předpoklad, že tito studenti nebudou vůči nadpřirozenu a náboženským fenoménům jako jsou horoskopy, věšectví, amulety, léčitelství (alternativní medicína), pověry či magii zaujati. Výsledky nás však v tomto ohledu mohou i překvapit.

6.2 Metodologická část výzkumu

V této části se budeme zabývat postupem práce, který bude dále podrobněji popsán. Dále tato část práce bude předkládat metodu výzkumu. V závěru bude pojednávat o metodě získávání dat.

6.2.1 Postup práce

Na začátku práce bylo nutné stanovit si téma výzkumu a základní metodologii, kde byly určeny oblasti výzkumu, a to cíl výzkumu a výzkumné otázky.

Posléze mohl být navržen samotný výzkum. V tomto bodě tak byla vybrána skupina, pro kterou bude dotazník určen. Nato se přešlo k podrobnostem výzkumu, kdy byl stanoven způsob provedení dotazníku a časového úseku dotazníku.

Dalším krokem bylo sbírání dat s cílem analýzy položených otázek v dotazníku. V tomto bodě tak bylo přistoupeno k podrobnému vyhodnocení dat.

Posledním bodem bylo završení výzkumné činnosti a závěrem bylo shromáždění a následné vyhodnocení výsledků v podobě písemné práce.

6.2.2 Metoda výzkumu

K tomuto dotazníku jsme přistupovali kvantitativní metodou. Tato metoda umožňuje testování vhodné pro náš výzkum. Metoda nám umožňuje rychlý a přímočarý sběr dat. Kvantitativní přístup také předkládá přesná numerická data. Tento způsob nám dovoluje relativně rychlou analýzu dat s možností využití počítačů. Je také vhodný k analýze větších skupin¹¹³. Kvantitativní metoda se také zajímá o dokumentaci sociálních témat ve větším rozměru¹¹⁴. Výzkum tak může probíhat více strukturovaně a využívá deduktivní postupy vědecké práce. Cílem kvantitativního výzkumu je tak sběr hypotéz a utváření teorií¹¹⁵. Všechny tyto možnosti kvantitativního výzkumu jsou tedy pro náš výzkum vhodné.

Další výhodou zmíněného výzkumu je získání dat empirickými metodami, jako jsou například pedagogické pozorování, dotazník, rozhovor či různé typy testů.¹¹⁶ V našem případě jsme si vybrali formu dotazníku, který nám dopomůže zajišťovat validitu a reliabilitu. Chráska definuje dotazníkovou metodu: „*Samotný dotazník je soustava předem připravených*

¹¹³Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, str. 46-49.

¹¹⁴Srov. Tamtéž, str.58.

¹¹⁵Srov. Tamtéž, str. 63.

¹¹⁶Srov. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3, str. 16.

*a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně*¹¹⁷.

6.2.3 Metoda získávání dat

K sestavení a k tvorbě, byla využita stránka Survio.com, která se specializuje právě na tvorbu dotazníků a jejich následné vyhodnocení. Tento dotazník byl dotazovaným zaslán online v průběhu září a října. Distribuce probíhala na sociálních sítích, kde byl odeslán internetový odkaz se vstupem k vyplnění dotazníku.

Dotazník zahrnoval dvacet dva pečlivě vybraných otázek v uzavřené formě s možností výběru odpovědí, na které účastník odpovídal.

Validity a reliability jsme se také snažili dosáhnout anonymitou dotazníku, aby účastníci měli záruku, že jejich výsledky nebudou zneužity. Tento postup zmiňuje i Chráska¹¹⁸. Anonymitou jsme se také snažili dosáhnout vyššího předpokladu, že účastníci budou odpovídat více upřímně a pravdivě na dané otázky.

6.2.4 Způsob zpracování dat

Na základě využití empirických metod jsem mohla následně získat potřebná data ke zpracování. Výsledná data mi umožnila již zmíněná stránka Survio.com. Tato data jsem pak mohla prezentovat v tabulkách v textu s následným číselným popisem. Pro lepší přehlednost je v příloze provedena grafická úprava jednotlivých tabulek zmíněných v textu.

K vyhodnocení hypotéz stanovených na začátku výzkumu jsem využila popisné (deskriptivní) metody, na základě, které jsem se snažila zjistit co nejpřesnější přehledné, názorné informace ze získaných dat.

6.2.5 Výběr účastníků

Naši účastníci byli vybráni z dálkových studií Cyrilometodějské fakulty (CMTF) respektive z „Teologických nauk“, jak z bakalářského, tak magisterského navazujícího studia. V tomto oboru pro rok 2023 studuje na bakalářském studiu 65 studentů a v navazujícím magisterském studiu 46 studentů. Další vybraný obor je „Náboženství se zaměřením na vzdělávání“ typu bakalářského studia, kde studuje 21 studentů. Ze všech těchto oborů bylo

¹¹⁷CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání.* Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3, str. 158.

¹¹⁸Tamtéž, str. 169.

vybráno 45 studentů, kteří odpověděli na dotazník. Účastníci jsou tak schopni odpovědět na naše otázky.

6.3 Vyhodnocení dotazníku

Rozbor jednotlivých otázek dotazníku

Vybrané otázky pro dotazník bychom mohli rozdělit do několika částí. V jednotlivých částech jsme zjišťovali obecné parametry jako je obor účastníků či jejich pohlaví. V další části jsme zjišťovali vnímání víry, stabilitu víry a aktivitu na nedělních bohoslužbách. Následně bylo přistoupeno k části, ve které jsme zjišťovali víru v křesťanské nauky jako jsou otázky posmrtného života, nebe, pekla či víru v zázraky. V poslední části jsem přistoupila k otázkám týkajícím se nadpřirozena a náboženských fenoménů jako je víra v amulety, astrologii (horoskopy), věštcství, léčitelství (alternativní medicína), pověry a magie, kde jsme zařadili i otázky vlivu těchto fenoménů na jejich život.

6.3.1 První část otázek – otázky obecného parametru

Jak bylo zmíněno výše, byly pro náš výzkum v této otázce určující dva obecné parametry, ve kterých jsme zjišťovali obor a pohlaví.

První otázka

Výsledky první otázky odhalily, že tento dotazník vyplňovala velice profesně rozmanitá skupina mužů a žen. Naši účastníci pracují v oborech IT, chemie, techniky či služby jako je prodavačka, pastorační asistent, servisní inženýr, sociální a charitativní pracovník, zdravotní sestra nebo operátor. Účastníci navštěvovali či navštěvují obory na Cyrilometodějské fakultě – teologické nauky nebo náboženství se zaměřením na vzdělávání.

Druhá otázka

- Pohlaví

Odpověď	Responzí	Podíl
Muž	21	46,7 %
Žena	24	53,3 %

Tabulka 1: Pohlaví

Ve druhé otázce bylo cílem zjistit poměr mužů a žen, kteří dotazník vyplnili. Zjistili jsme tak, že anonymně tento dotazník vyplnilo 21 mužů (46,7 %) a 24 žen (53,3 %).

Grafickou podobu tabulky (Tab. 1) obsahuje příloha (Graf. 1). Jde o poměrně vyrovnaný počet mužů a žen.

6.3.2 Druhá část otázek – otázky víry

Následující otázky se zaměřovaly na víru v Boha, stabilitu ve víře v Boha a návštěvnost bohoslužeb. Tyto otázky nám měly odhalit ukotvení ve víře a aktivitu, kterou pro svoji víru vynakládají.

Třetí otázka

- Jak vnímáš svoji víru v Boha?

Odpověď	Responzí	Podíl
Nevěřím v Boha	0	0 %
Nevím, zda Bůh je a nevěřím, že se to dá zjistit	0	0 %
Nevěřím v osobního Boha, ale věřím v nějakou Vyšší moc	1	2,2 %
Někdy se mi zdá, že v Boha věřím, a někdy že ne	0	0 %
I když mám pochybnosti, cítím, že v Boha věřím	4	8,9 %
Vím, že Bůh skutečně existuje a nepochybuji o tom	40	88,9 %

Tabulka 2: Vnímání své víry v Boha

Třetí otázka odhalovala vnímání víry v Boha. U této otázky měli na výběr ze šesti možností. V tomto bodě nebyly využity možnosti „Nevěřím v Boha“, „Nevím, zda Bůh je a nevěřím, že se to dá zjistit“ a možnost „Někdy se mi zdá, že v Boha věřím, a někdy že ne“. Pouze jeden z účastníků nevěřil v osobního Boha, ale věřil v nějakou vyšší moc (2,2 %). Čtyři účastníci pak odpověděli, že i když mají pochybnosti, v Boha věří (8,9 %). Zbytek účastníků (88,9 %) věří a nepochybuje v existenci Boha. Grafickou podobu tabulky (Tab. 2) obsahuje příloha (Graf. 2).

Z této tabulky lze poznat, že vybraná skupina studentů na CMTF má víru v Boha v sobě zakořeněnou. Výsledky také odkazují na velmi malé pochyby z hlediska víry.

Čtvrtá otázka

- Jak vnímáš svoji stabilitu ve víru v Boha?

Odpověď	Responzí	Podíl
Nevěřím v Boha a nikdy jsem nevěřil/a	0	0 %
Nevěřím v Boha, ale dříve jsem věřil/a	0	0 %
Věřím v Boha, ale dříve jsem nevěřil/a	15	33,3 %
Věřím v Boha a vždycky jsem věřil/a	30	66,7 %

Tabulka 3: Stabilita ve víru v Boha

U této otázky bylo cílem zjistit, jak vnímají vybraní účastníci svoji stabilitu víry v Boha a jestli jde o víru dynamickou či přetrvávající.

Pro tuto otázku byly nabídnuty čtyři možnosti. Z těchto možností byly využity tyto možnosti: „*Věřím v Boha, ale dříve jsem nevěřil/a*“, na kterou odpovědělo 15 účastníků (33,3 %) a možnost „*Věřím v Boha a vždycky jsem věřil/a*“, což odpovědělo zbývajících 30 účastníků (66,7 %). Grafickou podobu tabulky (Tab. 3) obsahuje příloha (Graf.3).

Z odpovědí lze poznat, že někteří k poznání Boha museli nejprve dojít porozuměním Bohu nebo nějakou významnou událostí v životě. Zbývajících čísla odhalila, že stabilita víry v Boha u nich měla vždy své místo. Lze tak o vybraných účastnících říci, že jsou věřící a stabilita víry v Boha má u nich určité místo v životě.

Pátá otázka

- Jaká je tvá návštěvnost na bohoslužbách?

Odpověď	Responzí	Podíl
1x týdně	38	84,5 %
1x měsíčně	3	6,7 %
Méně jak 1x měsíčně	2	4,4 %
Nikdy	2	4,4 %

Tabulka 4: Návštěvnost bohoslužeb

U otázky, která měla za cíl zjistit aktivitu na bohoslužbách, dotazník odhalil, že dva účastníci (4,4 %) nenavštěvují bohoslužby. Další dva účastníci (4,4 %) navštěvují bohoslužby méně než jednou za měsíc. Tři účastníci (6,7 %) považují za dostatečné navštívení bohoslužeb

jednou měsíčně. Zbýlých 38 účastníků (84,4 %) cítí potřebu návštěvy kostela minimálně jednou za týden. Grafickou podobu tabulky (Tab. 4) obsahuje příloha (Graf.4).

Zjištěná čísla opět potvrzují, že se nejedná o skupinu sekulární, ale o skupinu nábožensky zaměřenou. Pro většinu tak nemá význam pouze víra v Boha ale i aktivita v podobě návštěvy bohoslužby.

6.3.3 Třetí část otázek – otázky křesťanských nauk

V této části dostali účastníci otázky týkající se víry v křesťanské nauky jako jsou otázky posmrtného života, nebe, pekla a víru v zázraky. Mohli jsme tak zjistit, jak moc se našich účastníků dotýká tato oblast.

Šestá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o existenci posmrtného života?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	35	77,8 %
Ano, pravděpodobně	8	17,8 %
Ne, rozhodně	0	0 %
Ne, pravděpodobně	2	4,4 %

Tabulka 5: Souhlas s religiózními výroky o existenci posmrtného života

Doposud bylo ověřeno, že tato skupina opravdu věří v Boha, pro většinu účastníků je důležitá i aktivita v podobě návštěvy bohoslužeb. Nyní se otázka zaměřuje na to, jak účastníci vnímají religiózní výroky o posmrtném životě.

Na tuto otázku opět nikdo neodpověděl záporně, tedy možnost „ne, rozhodně“. Deset účastníků vybralo váhavější odpovědi, kdy osm (17,8 %) účastníků odpovědělo „Ano, pravděpodobně“ a dva (4,4 %) „Ne, pravděpodobně“. Zbývajících 35 (77,8 %) účastníků rozhodně souhlasilo s religiózními výroky o posmrtném životě. Grafickou podobu tabulky (Tab. 5) obsahuje příloha (Graf. 5).

Odpovědi tak jen potvrzují velkou nábožnost skupiny a také víru v tradiční křesťanskou věrouku o posmrtném životě.

Sedmá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o existenci nebe?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	32	71,2 %
Ano, pravděpodobně	10	22,2 %
Ne, rozhodně	1	2,2 %
Ne, pravděpodobně	2	4,4 %

Tabulka 6: Souhlas s religiózními výroky o existenci nebe

Cílem této otázky bylo zaměřit se na religiózní výroky o nebi jako o jeden z křesťanských tradičních prvků.

Na tuto otázku pouze jeden (2,2 %) účastník odpověděl, že v tyto výroky rozhodně nevěří a dva označili odpověď (4,4 %) „Ne, pravděpodobně“. Dalších deset (22,2 %) pravděpodobně věří a třicet dva (71,1 %) rozhodně ve výroky o nebi věří. Grafickou podobu tabulky (Tab. 6) obsahuje příloha (Graf. 6).

I když se na tuto otázku daly předpokládat stejné odpovědi jako u otázky o posmrtném životě, tak ve výroky o nebi v případě rozhodného souhlasu věří méně účastníků.

Osmá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o existenci pekla?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	23	51,1 %
Ano, pravděpodobně	18	40 %
Ne, rozhodně	1	2,2 %
Ne, pravděpodobně	3	6,7 %

Tabulka 7: Souhlas s religiózními výroky o existenci pekla

U této otázky je opět zaměření na tradiční křesťanský religiózní výrok o pekle. Stejně jako u předchozí otázky jeden (2,2 %) účastník těmto výroky rozhodně nevěří. Tři (6,7 %) účastníci pravděpodobně nevěří a osmnáct (40 %) pravděpodobně věří. Zbývajících dvacet tři (51,1 %) jim rozhodně věří. Grafickou podobu tabulky (Tab. 7) obsahuje příloha (Graf. 7).

Ve výsledcích můžeme vidět větší rozdíl než u předchozích religiózních výroků o posmrtném životě a nebi. U předešlých výroků se k rozhodnému souhlasu vyslovilo přes třicet účastníků a nyní u religiózních výroků o pekle rozhodným souhlasem věří už pouze dvacet tři účastníků. Možnost odpovědi „Ano, pravděpodobně“ také stoupla na osmnáct účastníků. Oproti předchozím odpovědím, kdy pravděpodobně věří výrokům o posmrtném životě pouze osm účastníků a u výroku o nebi deset účastníků.

Devátá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti funkce zázraků?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	32	71,2 %
Ano, pravděpodobně	11	24,4 %
Ne, rozhodně	0	0 %
Ne, pravděpodobně	2	4,4 %

Tabulka 8: Souhlas s religiózními výroky o pravdivosti zázraků

Dalším z výroků řadícím se mezi křesťanské tradiční prvky byly religiózní výroky o pravdivosti funkce zázraků a jejich pravdivost.

Nyní nikdo možnost odpovědi „Ne, rozhodně“ nevyužil. Další dva (4,4 %) využili odpovědi „Ne, pravděpodobně“. Ze zbývajících čtyřicet dva účastníků odpovědělo jedenáct (24,4 %) „Ano, pravděpodobně“ a třicet dva (71,1 %) „Ano, rozhodně“. Grafickou podobu tabulky (Tab. 8) obsahuje příloha (Graf. 8).

Zde jde vidět, že tato skupina věří ve funkci zázraků. To opět odpovídá věřící skupině, která byla pro tento dotazník vybrána, jelikož většina účastníků věří v pravdivost funkce zázraků.

Desátá otázka

- Hrají zázraky ve vašem životě roli?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	25	55,6 %
Ano, pravděpodobně	18	40 %
Ne, rozhodně	2	4,4 %
Ne, pravděpodobně	0	0 %

Tabulka 9: Ovlivnění zázraky v životě

Nyní bylo cílem otázky u účastníků ověřit, zda skupina nejen uvěřila či neuvěřila v pravdivost funkce zázraků, ale jestli v jejich životě hrají i roli. I když v předchozí otázce nebyl nikdo, kdo by rozhodně nevěřil v pravdivost výroků o zázracích, nyní se našli dva účastníci (4,4 %), u kterých zázraky nehrají žádnou roli. U osmnácti (40 %) účastníků tak hrají možná zázraky nějakou roli v životě a u pětadvaceti (55,6 %) účastníků roli zázraky rozhodně hrají. Grafickou podobou tabulky (Tab. 9) obsahuje příloha (Graf. 9).

Je zajímavé, že i když předtím třicet dva účastníků věří v pravdivost funkce zázraků, pouze u pětadvaceti hrají zázraky v jejich životě nějakou roli. Lze tedy poznat, že i když účastníci věří v pravdivost funkce zázraků, nepoznali či nerozpoznali významnou zkušenost zázraků ve vlastním životě.

6.3.4 Čtvrtá část otázek – otázky pohledu na nadpřirozeno a náboženské fenomény

V posledních dvanácti otázkách byl zjištěn pohled účastníků na nadpřirozeno a náboženské fenomény jako je víra v amulety, astrologii (horoskopy), věšteství, léčitelství (alternativní medicína), pověry a magii, kdy jsme zařadili i otázky vlivu těchto fenoménů na jejich život.

Jedenáctá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti funkce amuletů?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	9	20 %
Ano, pravděpodobně	7	15,6 %
Ne, rozhodně	22	48,8 %
Ne, pravděpodobně	7	15,6 %

Tabulka 10: Souhlas s religiózními výroky o pravdivosti amuletů

Na typ otázky, ve které by se dalo tušit užívání určité magie, odpovědělo na tuto otázku sedm respondentů (15,6 %) „Ano, pravděpodobně“ a sedm respondentů (15,6 %) „Ne, pravděpodobně“. Dalších devět (20 %) účastníků rozhodně souhlasí s pravdivostí funkce amuletů. Nejvíce účastníků, tedy dvacet dva (48,6 %), označilo odpověď s rozhodným nesouhlasem s pravdivostí funkce amuletů. Grafickou podobu tabulky (Tab. 10) obsahuje příloha (Graf. 10).

Z výsledků vidíme věřící skupinu, kde si většina rozhodně nepřipouští pravdivost funkce amuletů. Na druhou stranu je tu i nepatrná důvěra v pravdivost funkce amuletů.

Dvanáctá otázka

- Hrají amulety ve vašem životě roli?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	2	4,4 %
Ano, pravděpodobně	2	4,4 %
Ne, rozhodně	37	82,3 %
Ne, pravděpodobně	4	8,9 %

Tabulka 11: Ovlivnění amulety v životě

V případě, kdy jsme zjišťovali, zda hrají v životech účastníků amulety nějakou roli, pouze u dvou (4,4 %) účastníků hrají amulety důležitou roli v životě a u dvou (4,4 %) účastníků amulety hrají pravděpodobně nějakou roli v jejich životě. Čtyři (8,9 %) účastníci označili, že amulety pravděpodobně nehrají roli v jejich životě, a jak se dalo předpokládat, u třiceti sedmi (82,2 %) účastníků nehrají amulety vůbec žádnou roli. Grafickou podobu tabulky (Tab. 11) obsahuje příloha (Graf. 11).

Z výsledků lze usoudit, že účastníkům zas tak nezáleží na významu amuletů, a tím pádem možná ani nemají zájem nějaký talisman vlastnit či mu nějakým způsobem věřit.

Třináctá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti astrologie (horoskopy)?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	9	20 %
Ano, pravděpodobně	7	15,6 %
Ne, rozhodně	21	46,6 %
Ne, pravděpodobně	8	17,8 %

Tabulka 12: Souhlas s religiózními výroky o pravdivosti astrologie (horoskopy)

Nyní byla položena otázka o pravdivosti astrologie (horoskopů) a o pohledu účastníků výzkumu na tento fenomén. U této otázky byly výsledky podobné jako u otázky týkající se pravdivosti funkce amuletů. Sedm (15,6 %) jich pravděpodobně s těmito religiózními výroky souhlasí a devět (20 %) s nimi rozhodně souhlasí. Osm (17,8 %) s nimi souhlasí pravděpodobně a dvacet jedna (46,7 %) s nimi rozhodně nesouhlasí. Grafickou podobu tabulky (Tab. 12) obsahuje příloha (Graf. 12).

Na těchto výsledcích už jde poznat většinový nesouhlas s pravdivostí výroků o astrologii (horoskopy), na které lze narazit na internetu nebo i v různých časopisech. Ale stejně jako u amuletů je tu opět určitý nezanedbatelný souhlas z hlediska pravdivosti výroků o astrologii (horoskopy).

Čtrnáctá otázka

- Hrají astrologie (horoskopy) ve vašem životě roli?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	0	0 %
Ano, pravděpodobně	1	2,2 %
Ne, rozhodně	38	84,5 %
Ne, pravděpodobně	6	13,3 %

Tabulka 13: Ovlivnění astrologií (horoskopy) v životě

Zde bylo cílem zjistit, zda astrologie (horoskopy) má vliv i na život účastníků. U otázky se nenašel nikdo, u koho by hrála astrologie (horoskopy) nějakou roli. Dále byl jeden

(2,2 %) účastník, u kterého astrologie (horoskopy) hrála roli pouze pravděpodobně. Dalších šest (13,3 %) účastníků odpovědělo, že astrologie (horoskopy) u nich hraje roli pouze nepravděpodobně a u třiceti osmi (84,4 %) nehraje astrologie (horoskopy) žádnou roli. Grafickou podobu tabulky (Tab. 13) obsahuje příloha (Graf. 13).

Jde stejně jako u amuletů vidět, že astrologie (horoskopy) v životech účastníků nehraje významnou roli.

Patnáctá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti věštců?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	9	20 %
Ano, pravděpodobně	5	11,1 %
Ne, rozhodně	23	51,1 %
Ne, pravděpodobně	8	17,8 %

Tabulka 14: Souhlas s religiózními výroky o pravdivosti věštců

Na tuto otázku rozhodným souhlasem odpovědělo devět účastníků (20 %) a pět (11,1 %) jich odpovědělo pravděpodobným souhlasem. Následně osm (51,1 %) odpovědělo pravděpodobným nesouhlasem a dvacet tři (51,1 %) rozhodným nesouhlasem. Grafickou podobu tabulky (Tab. 14) obsahuje příloha (Graf. 14).

Výsledky odpovědí nám ukazují nezaujatost vůči těmto religiózním výroky. Stejně jako u astrologie (horoskopů) nebo u amuletů je i zde nezanedbatelný počet těch, kteří těmto výroky rozhodně věří nebo jim připisují pravděpodobný význam.

Šestnáctá otázka

- Hraje věšteství ve vašem životě roli?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	0	0 %
Ano, pravděpodobně	0	0 %
Ne, rozhodně	40	88,9 %
Ne, pravděpodobně	5	11,1 %

Tabulka 15: Ovlivnění věštestvím v životě

Naopak u této otázky, která se týká ovlivnění věštevství v jejich životě, nebyl nikdo, koho by věštevství rozhodně či alespoň částečně ovlivňovalo v životě. Právě naopak, čtyřicet účastníků (88,9 %) rozhodně věštevství neovlivňuje v jejich životě a pouhých pět účastníků (11,1 %) pravděpodobně neovlivňuje. Grafickou podobu tabulky (Tab. 15) obsahuje příloha (Graf. 15).

Lze usoudit absolutní nezájem o jakémkoliv věštevství ze stran naší vybrané skupiny účastníků.

Sedmnáctá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti funkce léčitelů (alternativní medicína)?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	8	17,8 %
Ano, pravděpodobně	15	33,3 %
Ne, rozhodně	12	26,7 %
Ne, pravděpodobně	10	22,2 %

Tabulka 16: Souhlas s religiózními výroky o pravdivosti léčitelů (alternativní medicína)

U otázky týkající se pravdivosti funkce léčitelů (alternativní medicína) odpovědělo osm (17,8 %) účastníků rozhodným ano a patnáct (33,3 %) účastníků pravděpodobným souhlasem. Na výroky o pravdivosti funkce léčitelů nerozhodným nesouhlasem odpovědělo jen dvanáct účastníků (26,7 %) a na nepravděpodobný souhlas odpovědělo deset účastníků (22,2 %). Grafickou podobu tabulky (Tab. 16) obsahuje příloha (Graf. 16).

Výsledky u této otázky jsou odlišné od předchozích. Lze poznat, že účastníci výzkumu mají poměrně velkou důvěru v léčitelství oproti důvěře k věštcům, astrologii (horoskopům) či amuletům. Tyto výsledky ukazují na dnešní možné ovlivnění ze strany lékařů, kteří tyto metody někdy i doporučují a lehkou dostupnost informací v této oblasti. Poukazují tak na zájem v této oblasti.

Osmnáctá otázka

- Hrají léčitelství (alternativní medicína) ve vašem životě roli?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	1	2,2 %
Ano, pravděpodobně	4	8,9 %
Ne, rozhodně	27	60 %
Ne, pravděpodobně	13	28,9 %

Tabulka 17: Ovlivnění léčitelstvím (alternativní medicína) v životě

Na tuto otázku stran vlivu léčitelství v životě respondentů pouze jeden účastník (2,2 %) přiznal rozhodné ovlivnění léčitelstvím a čtyři účastníci (8,9 %) pravděpodobnou možnost ovlivnitelnosti ve svém životě. Dalších třináct účastníků si myslí, že pravděpodobně léčitelství (alternativní medicína) neovlivňuje jejich život. U dvaceti sedmi účastníků (60 %) pak rozhodně léčitelství (alternativní medicína) život neovlivňuje. Grafickou podobu tabulky (Tab. 17) obsahuje příloha (Graf. 17).

I zde je rozdíl oproti předchozím otázkám týkajících se amuletů, věštectví a horoskopů. Výsledky poukazují na lákavost tyto metody vyzkoušet v touze zkvalitnění svého života či života některého ze svých blízkých.

Devatenáctá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti pověr?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	6	13,3 %
Ano, pravděpodobně	10	22,2 %
Ne, rozhodně	24	53,4 %
Ne, pravděpodobně	5	11,1 %

Tabulka 18: Souhlas s religiózními výroky o pravdivosti pověr

U odpovědí ze stran výroků o pravdivosti pověr účastníci naší vybrané skupiny odpovídali následovně. Šest účastníků rozhodně schvaluje a deset účastníků pravděpodobně schvaluje. Dalších dvacet čtyři účastníků (53,3 %) s těmito výroky rozhodně nesouhlasí a pět účastníků (11,1 %) s nimi pravděpodobně nesouhlasí. Grafickou podobu tabulky (Tab. 18) obsahuje příloha (Graf. 18).

Výsledky této otázky opět poukazují na částečný souhlas. Což může značit částečný zájem o tuto oblast.

Dvacátá otázka

- Hrají ve vašem životě roli pověry?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	0	0 %
Ano, pravděpodobně	3	6,7 %
Ne, rozhodně	33	73,3 %
Ne, pravděpodobně	9	20 %

Tabulka 19: Ovlivnění pověrami v životě

Naopak u otázky, jestli hrají v jejich životě pověry nějakou roli, nebyl nikdo, u koho by významnou roli hrály. Následně u dalších tří (6,7 %) hrají roli pouze pravděpodobnou a u devíti (20 %) roli nepravděpodobnou. U zbývajících třiceti tři účastníků (73,3 %) nehrají roli vůbec žádnou. Grafickou podobu tabulky (Tab. 19) obsahuje příloha (Graf. 19).

I když v předchozí otázce panoval i určitý souhlas s religiózními výroky o pověrách, nyní se ukázalo, že u většiny našich účastníků pověry v jejich životě roli zásadně nehrají.

Jednadvacátá otázka

- Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti magie?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	10	22,2 %
Ano, pravděpodobně	14	31,1 %
Ne, rozhodně	13	28,9 %
Ne, pravděpodobně	8	17,8 %

Tabulka 20: Souhlas s religiózními výroky o pravdivosti magie

Poslední oblast otázek směřovala na souhlas s religiózními výroky o pravdivosti magie. V této části odpovědělo osm (17,8 %) účastníků na pravděpodobný nesouhlas a čtrnáct (31,1 %) na pravděpodobný souhlas. Deset účastníků (22,2 %) s těmito výroky souhlasí. Zbývajících třináct účastníků (28,9 %) s těmito výroky rozhodně nesouhlasí. Grafickou podobu tabulky (Tab. 20) obsahuje příloha (Graf. 20).

Výsledky tabulky opět naráží na nezanedbatelný souhlas s těmito výroky. To může značit důvěru pro tuto oblast u našich účastníků.

Dvacátá druhá otázka

- Hraje magie ve vašem životě roli?

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	0	0 %
Ano, pravděpodobně	1	2,2 %
Ne, rozhodně	40	88,9 %
Ne, pravděpodobně	4	8,9 %

Tabulka 21: Ovlivnění magií v životě

Následně otázky měly zjistit, jestli hraje magie v životě respondentů nějakou významnou roli. V odpovědích se nenašel nikdo, u koho by magie hrála významnou roli. Pouze jeden účastník připustil pravděpodobnou možnost, že by u něj hrála magie nějakou roli. U dalších čtyř hraje magie pouze nepravděpodobnou roli a u čtyřiceti nehraje roli vůbec žádnou. Grafickou podobu tabulky (Tab. 21) obsahuje příloha (Graf. 21).

Výsledky vypovídají o hlubokém nezájmu o tuto oblast a nestojí o to, aby v jejich životech hrála magie nějakou roli.

6.4 Celkové vyhodnocení

Tato část bude obsahovat souhrnný přehled všech výsledků jednotlivých částí otázek, které budou včleněny do souhrnných tabulek podle daných odpovědí. Následně pak dány do grafické podoby uvedenou v příloze.

Dotazník vyplnilo čtyřicet pět účastníků, z toho bylo dvacet jedna mužů a dvacet čtyři žen. Tito účastníci byli průřezem různých oborů a různých věkových kategorií. Přesná věková kategorie nebyla zjišťována, jelikož nebyla určující pro náš výzkum, stejně tak místo pobytu.

Výsledné vyhodnocení druhé části ukázalo, že většina účastníků o Bohu nepochybuje a nikdy nepochybovala a jen pouze (8,9 %) má o Bohu pochybnosti, ale cítí jeho přítomnost ve svém životě. To se ukázalo i v další otázce, kdy většina (66,7 %) vždy v Boha věřila. Byl tu i jistý počet těch (33,3 %), kteří v Boha nevěřili, ale nyní uvěřili. Výsledky by tak mohly poukazovat na nemalý počet konvertitů či pozdější poznání Boha. Na otázku účasti na

bohoslužbách odpověděla většina těch (84,4 %), kteří navštěvují bohoslužbu jednou týdně. Našli se tu jediné dva, kteří bohoslužby nenavštěvují vůbec.

I tak se dá z těchto odpovědí vyčíst, že se jedná o velmi věřící skupinu, která v Boha věří, nepochybuje o něm a nebojí se projevit svoji víru návštěvou bohoslužby.

Odpověď	Responzí	Podíl
Posmrtný život	35	77,8 %
Nebe	32	71,2 %
Zázraky	32	71,2 %
Peklo	23	51,1 %

Tabulka 22: Religiózní výroky náboženských sentimentů – Ano, rozhodně

Ve třetí části byly zjišťovány tradiční prvky křesťanské nauky. Nejvíce účastníků 77,8 % věřilo v posmrtný život. Na druhém místě pak 71,1 % věřilo v religiózní výroky o nebi a stejný počet věřil ve výroky o zázracích. V těchto případech byl i nemalý počet těch, kteří si připouští možnost pravdivosti výroků o nebi (22,2 %) a pravdivosti výroků o zázracích (24,4 %). Nemalý počet (55,6 %) si zázraky rozhodně připouští ve svém životě a 40 % těch, kteří si je s největší pravděpodobností připouští. Zajímavé bylo, že nejméně účastníků souhlasilo s výroky o pekle, pouhých 51,1 %. Grafickou podobu tabulky (Tab. 22) obsahuje příloha (Graf. 22).

Odpověď	Responzí	Podíl
Peklo	18	40 %
Zázraky	11	24,4 %
Nebe	10	22,2 %
Posmrtný život	8	17,8 %

Tabulka 23: Religiózní výroky náboženských sentimentů – Ano, pravděpodobně

U religiózních výroků o pravdivosti pekla byl tentokrát počet nejvyšší - 40 %. V těchto případech byl i nemalý počet účastníků u výroků o nebi 22,2 % a 24,4 % u výroků o zázracích, kteří si připouštěli možnost pravdivosti těchto výroků. Grafickou podobu tabulky (Tab. 23) obsahuje příloha (Graf. 23).

Odpověď	Responzí	Podíl
Peklo	3	6,7 %
Zázraky	2	4,4 %
Nebe	2	4,4 %
Posmrtný život	2	4,4 %

Tabulka 24: Religiózní výroky náboženských sentimentů – Ne, pravděpodobně

U pravděpodobného souhlasu se překvapivě našlo 6,7 % účastníků, kteří pravděpodobně nesouhlasili s religiózními výroky o pravdivosti pekla. U zbývajících religiózních výroků byl počet stejný 4,4 %, což v počtu naší skupiny je zajímavým výsledkem. Grafickou podobu tabulky (Tab. 24) obsahuje příloha (Graf. 24).

Odpověď	Responzí	Podíl
Peklo	1	2,2 %
Nebe	1	2,2 %
Zázraky	0	0 %
Posmrtný život	0	0 %

Tabulka 25: Religiózní výroky náboženských sentimentů – Ne, rozhodně

U rozhodného nesouhlasu, byl ovšem počet respondentů nízký, někdy až žádný. Pouze jeden účastník odpověděl rozhodným nesouhlasem u pravdivosti výroků o pekle a jeden odpověděl rozhodným nesouhlasem u pravdivosti výroků o nebi. Grafickou podobu tabulky (Tab. 25) obsahuje příloha (Graf. 25).

Odpověď	Responzí	Podíl
Ano, rozhodně	25	55,6 %
Ano, pravděpodobně	18	40 %
Ne, rozhodně	2	4,4 %
Ne, pravděpodobně	0	0 %

Tabulka 26: Role zázraků v životě

Nemalý počet (55,6 %) bylo těch, kteří si zázraky rozhodně připouští ve svém životě a 40 % těch, kteří si zázraky s největší pravděpodobností připouští. Pouze dva si rozhodně nepřipouštěli roli zázraků v životě. Grafickou podobu tabulky (Tab. 26) obsahuje příloha (Graf. 26).

Opět nás mohou výsledky utvrdit v tom, že jde o skupinu věřících v Boha, která souhlasí ve většině s religiózními výroky o posmrtném životě, nebi, pekle a zázracích.

Poslední část zjišťovala pohled na nadpřirozeno a náboženské fenomény a jejich role v životě účastníků.

Odpověď	Responzí	Podíl
Pověry	24	53,4 %
Věštcí	23	51,1 %
Amulety	22	48,8 %
Astrologie (horoskopy)	21	46,6 %
Magie	13	28,9 %
Léčitelství (alternativní medicína)	12	26,7 %

Tabulka 27: Souhlas s religiózními výroky – Ne, rozhodně

Nejvíce rozhodného nesouhlasu bylo u výroků o pověrách 53,3 %. Dále pak na druhém místě 51,1 % nesouhlasilo s výroky o věštcích. 48,9 % nesouhlasilo s výroky o amuletech a 46,7 % s výroky o astrologii (Horoskopy). Nejméně účastníci nesouhlasili s výroky o magii 28,9 % a výroky o léčitelství (alternativní medicína) 26,7 %. Grafickou podobu tabulky (Tab. 27) obsahuje příloha (Graf. 27).

Odpověď	Responzí	Podíl
Léčitelství (alternativní medicína)	10	22,2 %
Astrologie (horoskopy)	8	17,8 %
Věštcí	8	17,8 %
Magie	8	17,8 %
Amulety	7	15,6 %
Pověry	5	11,1 %

Tabulka 28: Souhlas s religiózními výroky – Ne, pravděpodobně

V těchto případech bylo také poměrně méně těch, kteří odpověděli buď pravděpodobně ano nebo pravděpodobně ne. Těch, kteří odpověděli pravděpodobným nesouhlasem, bylo nejvíce - 22,2 % u výroků o léčitelství (alternativní medicína). Následně u výroků o astrologii (Horoskopy), věštcích a magii byl stejný procentuální počet 17,8 % účastníků. U výroků o amuletech pak pravděpodobným nesouhlasem odpovědělo 15,6 %

a u výroků o pověrách pak pouze 11,1 %. Grafickou podobu tabulky (Tab. 28) obsahuje příloha (Graf. 28).

Odpověď	Responzí	Podíl
Léčitelství (alternativní medicína)	15	33,3 %
Magie	14	31,1 %
Pověry	10	22,2 %
Amulety	7	15,6 %
Astrologie (horoskopy)	7	15,6 %
Věštcí	5	11,1 %

Tabulka 29: Souhlas s religiózními výroky – Ano, pravděpodobně

Pokud se podíváme na poměr, kdy s výroky účastníci pravděpodobně souhlasili, bylo opět nejvíce u výroků o léčitelství (alternativní medicína) 33,3 %. Poté u výroků o magii 31,1 % a u výroků o pověrách to bylo 22,2 %. U výroků o amuletech a astrologii (Horoskopy) byl poměr shodný 15,6 %. Nejméně pak souhlasilo s výroky o věštcích 11,1 %. Grafickou podobu tabulky (Tab. 29) obsahuje příloha (Graf. 29).

Odpověď	Responzí	Podíl
Magie	10	22,2 %
Amulety	9	20 %
Astrologie (horoskopy)	9	20 %
Věštcí	9	20 %
Léčitelství (alternativní medicína)	8	17,8 %
Pověry	6	13,3 %

Tabulka 30: Souhlas s religiózními výroky – Ano, rozhodně

Pokud jde o rozhodný souhlas v jednotlivých výrociích, nejvíce bylo 22,2 % u výroků o magii. Shodný počet 20 % pak byl u výroků o amuletech, astrologii (Horoskopy), věštcích. Následně pak u výroků o léčitelství (alternativní medicína) bylo 17,8 % a u výroků o pověrách bylo 13,3 % účastníků. Grafickou podobu tabulky (Tab. 30) obsahuje příloha (Graf. 30).

Tato čísla nám ukazují, že nejvíce účastníci rozhodně nesouhlasili s výroky o pověrách a rozhodně nesouhlasili s tím, co výroky vypovídají o magii. Čísla dokazují, že lidé

spíše důvěřují fenoménům jako je magie, ale rozhodně nedůvěřují pověrám, které spíše lidem slouží k pobavení.

Pro další ověření předchozích výsledků se můžeme podívat i na čísla, kdy spojíme rozhodný souhlas s pravděpodobným souhlasem a rozhodný nesouhlas s pravděpodobným nesouhlasem, jelikož se můžeme domnívat, že lidé, kteří označili pravděpodobnou odpověď se přiklánějí k rozhodnému souhlasu či nesouhlasu.

Odpověď	Responzí	Podíl
Místo 1. Věštci	31	68,9 %
Místo 2. Amulety	29	64,4 %
Astrologie (horoskopy)	29	64,4 %
Pověry	29	64,4 %
Místo 3. Léčitelství (alternativní medicína)	22	48,9 %
Místo 4. Magie	21	46,7 %

Tabulka 31: Souhlas s religiózními výroky – Sloučení: Ne, rozhodně a Ne, pravděpodobně

Sloučíme-li čísla rozhodného nesouhlasu a pravděpodobného nesouhlasu vyjde nám, že by bylo nejvíce 68,9 % těch, kteří nesouhlasí s výroky o věštciích. Dále pak 64,5 % nesouhlasí s výroky o amuletech, astrologii (Horoskopy), pověrách. V nejnižších číslech se pak umísťuje nesouhlas s výroky o léčitelství (alternativní medicína) 48,9 % a k výrokům o magií 46,7 %. Grafickou podobu tabulky (Tab. 31) obsahuje příloha (Graf. 31).

Zde jde vidět, že se, kdyby ti, kteří pravděpodobně nesouhlasí, přidali na stranu rozhodného nesouhlasu, žebříček by se trochu změnil. Výroky o věštciích by se v případě nerozhodného souhlasu i pravděpodobného souhlasu posunuly z druhého na první. Výroky o amuletech by se ze třetí pozice rozhodného nesouhlasu a z předposlední pozice v případě pravděpodobného nesouhlasu posunuly na druhé místo spolu s výroky o astrologií (Horoskopy), které byly na čtvrtém místě a u pravděpodobného souhlasu na druhém. Na druhé místo v nesouhlasu by se k nim na pozici druhého místa připojily výroky o pověrách, které se umístily v rozhodném nesouhlasu na prvním místě. U pověr je zajímavé, že u pravděpodobného nesouhlasu zastávaly poslední místo. Nesouhlas s výroky o léčitelství (alternativní medicína) by se oproti rozhodnému souhlasu posunul výše z posledního místa na předposlední, v případě pravděpodobného nesouhlasu je to změna větší, kdy dokonce z prvního místa se posunul na

poslední. Výroky o magii by se posunuly z předposledního místa na poslední čtvrté místo. Ani u pravděpodobného nesouhlasu není taková změna, aby se z třetího místa se dostal na poslední.

Stejně tak můžeme sloučit rozhodný souhlas a pravděpodobný souhlas. Kdybychom sečetli všechny souhlas, tedy i jen pravděpodobný, jako předtím pravděpodobný nesouhlas, zjistíme, že největšího souhlasu dosáhly výroky o magii 53,7 %. Podobně by dostaly výroky o léčitelství (alternativní medicína) 51,1 %. Výroky o amuletech, astrologii (Horoskopy) a pověrách dosáhly oproti předešlým výrokům pouze 35,6 %. Výroky o věšectví pak dosáhly 31,1 %. Grafickou podobu tabulky 32 obsahuje příloha (Graf. 32).

Odpověď	Responzí	Podíl
Místo 1. Magie	24	53,3 %
Místo 2. Léčitelství (alternativní medicína)	23	51,1 %
Místo 3. Amulety	16	35,6 %
Astrologie (horoskopy)	16	35,6 %
Pověry	16	35,6 %
Místo 4. Věštcí	14	31,1 %

Tabulka 32: Souhlas s religiózními výroky – Sloučení: Ano, rozhodně a Ano, pravděpodobně

I zde je rozdíl oproti rozhodnému souhlasu, kdy byly výroky o pravdivosti v léčitelství na předposledním místě a u rozhodného souhlasu na místě prvním se nyní výroky o pravdivosti léčitelství (alternativní medicína) posunuly na místo druhé. Naopak nejvíce procent dostaly výroky o magii, kdy se dostaly z druhého místa u pravděpodobného souhlasu na místo první, na kterém byly i v případě souhlasu rozhodného. Výroky o amuletech, astrologii (Horoskopy), dopadly podobně jako u rozhodného souhlasu, tedy na druhém místě, ale v případě pravděpodobného souhlasu byly na místě předposledním. V případě výroků o pověrách, které také byly na třetím místě spolu s předchozími výroky, se v případě rozhodného souhlasu posunuly z posledního místa třetího na předposlední. Nakonec výroky o věšectví zůstávají na posledním místě jako u pravděpodobného souhlasu, ale je tu rozdíl u rozhodného souhlasu, kdy byly na místě druhém a v případě rozhodného souhlasu se posunuly z místa třetího.

Výsledky sloučeného rozhodného nesouhlasu a pravděpodobného nesouhlasu jen dokázali zvýšit nesouhlas vůči stejným religiózním výrokům. U sloučeného rozhodného souhlasu a pravděpodobného souhlasu s rozhodným souhlasem jsme došli ke stejnému výsledku. Můžeme také říct, že ani v jenom případě to nemělo výrazný vliv na budoucí výsledek výzkumu.

Tato čísla jen dokazují, že skupina rozhodně nesouhlasí s religiozními výroky o amuletech, astrologii(horoskopům), věštcích a pověrách. Ovšem v případě souhlasu religiozních výroků o magii a léčitelství (alternativní medicína) bylo vidět menší váhání, jelikož rozdíl mezi výsledky rozhodným souhlasem a nerozhodným souhlasem není až tak velký jako u předchozích výroků.

Nyní otázky u účastníků odhalovaly, zda tato oblast ovlivňuje i jejich život. V následující tabulce vyčteme, které oblasti nadpřirozena a náboženských fenoménů účastníky v životě rozhodně neovlivňují. V 88,9 % účastníků odpovědělo, že nejsou rozhodně ovlivněni věštvectvím a magií. Dále u 84,4 % účastníků rozhodně neovlivňuje astrologie (horoskopy) a 82,2 % amulety. Pověry pak rozhodně neovlivňují u 73,3 % a léčitelství (alternativní medicína) u 60 % účastníků. Grafickou podobu tabulky (Tab. 33) obsahuje příloha (Graf. 33).

Odpověď	Responzí	Podíl
Místo 1. Věštci	40	88,9 %
Magie	40	88,9 %
Místo 2. Astrologie (horoskopy)	38	84,5 %
Místo 3. Amulety	37	82,3%
Místo 4. Pověry	33	73,3 %
Místo 5. Léčitelství (alternativní medicína)	27	60 %

Tabulka 33: Ovlivnění nadpřirozenem a náboženskými fenomény v životě – Ne, rozhodně

V další tabulce je zmíněno, jaké nadpřirozeno či náboženské fenomény pravděpodobně ovlivňují respondenty v jejich v životě. V tomto případě by bylo na prvním místě léčitelství (alternativní medicína) v 28,9 %. Na druhém místě pak pověry v 20 % a astrologie (horoskopy). Jako další by nepravděpodobně ovlivňovaly v 20 % pověry. Následně by v životě účastníků nepravděpodobně ovlivňovala v 13,3 % astrologie (horoskopy). Dále pak věštvectví u 11,1 % účastníků. V poslední řadě pravděpodobně neovlivňuje v 8,9 % magie a amulety. Grafickou podobu tabulky (Tab. 34) obsahuje příloha (Graf. 34).

Odpověď	Responzí	Podíl
Místo 1. Léčitelství (alternativní medicína)	13	28,9 %
Místo 2. Pověry	9	20 %
Místo 3. Astrologie (horoskopy)	6	13,3 %
Místo 4. Věštci	5	11,1 %
Místo 5. Magie	4	8,9 %
Amulety	4	8,9 %

Tabulka 34: Ovlivnění nadpřirozenem a náboženskými fenomény v životě – Ne, pravděpodobně

Následující tabulka odhaluje pravděpodobné ovlivnění nadpřirozenem a náboženskými fenomény. Na prvním místě v 8,9 % by bylo opět léčitelství (alternativní medicína). Na druhém místě u 6,7 % účastníků to jsou pověry. Poté by byly v 4,4 % amulety a úplně nejméně pak pravděpodobně ovlivňuje astrologie (horoskopy) a magie u 2,2 % účastníků. V neposlední řadě v žádném případě ani pravděpodobně neovlivňuje věšteství. Grafickou podobu tabulky (Tab. 35) obsahuje příloha (Graf. 35).

Odpověď	Responzí	Podíl
Místo 1. Léčitelství (alternativní medicína)	4	8,9 %
Místo 2. Pověry	3	6,7 %
Místo 3. Amulety	2	4,4 %
Místo 4. Astrologie (horoskopy)	1	2,2 %
Magie	1	2,2 %
Místo 5. Věštci	0	0 %

Tabulka 35: Ovlivnění nadpřirozenem a náboženskými fenomény v životě – Ano, pravděpodobně

V poslední tabulce této kapitoly můžeme vidět, která nadpřirozena a náboženské fenomény rozhodně ovlivňují život účastníků. Na prvním místě účastníky v 4,4 % rozhodně ovlivňují amulety. Poté u 2,2 % účastníků rozhodně ovlivňovalo léčitelství (alternativní medicína). Žádného z účastníků v žádném případě rozhodně neovlivňovaly astrologie (horoskopy), věšteství, pověry a magie. Grafickou podobu tabulky (Tab. 36) obsahuje příloha (Graf. 36).

Odpověď	Responzí	Podíl
Místo 1. Amulety	2	4,4 %
Místo 2. Léčitelství (alternativní medicína)	1	2,2 %
Místo 3. Astrologie (horoskopy)	0	0 %
Věštci	0	0 %
Pověry	0	0 %
Magie	0	0 %

Tabulka 36: Ovlivnění nadpřirozenem a náboženskými fenomény v životě – Ano, rozhodně

Lze vidět, že naši vybranou skupinu nadpřirozeno a náboženské fenomény neovlivňují ve velké míře. Můžeme však říct, že nejvíce byli naši účastníci ovlivněni léčitelstvím, což se potvrdilo i v předchozích otázkách. Následně pak pověrami a amulety a nakonec astrologií, magií. V žádném případě nejsou ovlivněni věštestvím.

V opačném pohledu, kdy nadpřirozeno a náboženské fenomény neovlivňují život u účastníků, můžeme vidět, že věšteství hraje v životech účastníků nejmenší roli. Stejně tak amulety, astrologie (horoskopy), pověry hrají velmi malou roli. U důvěry v religiózní výroky o magii, kdy se mohly zdát výsledky velmi váhavé, se nyní ukázalo, že v životech účastníků také hrají velmi malou roli. Role léčitelství (alternativní medicína) hrála u účastníků největší roli, což koresponduje s výsledky o pravdivosti religiózních výroků, kde jim byla dána největší důvěra.

6.5 Srovnání s výzkumem Dany Hamplové

Tato práce, jak bylo zmíněno výše, vycházela z díla Dany Hamplové „*Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*“, ve kterém je uveden výzkum, jenž se ubíral podobným směrem jako tato práce. Můžeme tak porovnat některé podobné body.

Výzkumu Dany Hamplové se pro rok 1998 a 2008 zúčastnilo zhruba 1552 respondentů. Jedním ze základních zdrojů pro tento výzkum jsou data z mezinárodního srovnávacího projektu ISSP (International Social Survey Program/ Program mezinárodního sociálního průzkumu). Daného programu se od roku 1983, kdy vznikl, účastní více jak 40 zemí.

Program je zaměřen na srovnávací výzkumy v oblasti sociálních věd, kde se jednotlivé moduly zaměřují na náboženství, sociální nerovnosti, rodinné hodnoty a podobně¹¹⁹.

Odpověď	Ano, rozhodně	Ano, pravděpodobně	Celkově
Posmrtný život	9,5 %	17,3 %	26,8 %
Nebe	8,5 %	14,3 %	22,8 %
Zázraky	6,7 %	16,3 %	23 %
Peklo	6,4 %	11,7 %	18,1 %

Tabulka 37: Religiózní výroky náboženských sentimentů (v %) ISSP 2008 – Ano, rozhodně – Ano, pravděpodobně

Ve společném bodě lze vidět, že nejrozšířenější byla víra v posmrtný život – věřilo 26,8 %, dále pak byla víra v religiózní výroky o zázracích - 23 % a následně religiózní víra ve výroky o nebi - 22,8 % a o existenci pekla - 18,1 %.

Odpověď	Ne, rozhodně	Ne, pravděpodobně	Celkově
Posmrtný život	49,3 %	23,9 %	73,2 %
Nebe	56,6 %	20,5 %	77,1 %
Zázraky	52,8 %	24,2 %	77 %
Peklo	61,6 %	20,4 %	82 %

Tabulka 38: Religiózní výroky náboženských sentimentů (v %) ISSP 2008 – Ne, rozhodně – Ne, pravděpodobně

S předcházejícími výsledky pak korespondují následující výsledky, kdy 82 % účastníků neuvěřilo v peklo, dále v zázraky 77 % a nebe 77,1 %. 73,2 % nevěřilo v posmrtný život.

Odpověď	Podíl
Posmrtný život	95,6 %
Zázraky	95,5 %
Nebe	93,3 %
Peklo	91,1 %

Tabulka 39: Religiózní výroky náboženských sentimentů – Ano, rozhodně a Ano, pravděpodobně

¹¹⁹ HAMPLOVÁ, Dana. Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6. str. 36

Z výsledků Dany Hamplové lze poznat, že na rozdíl od naší skupiny je její skupina podstatně ateistická. Sloučíme-li v naší skupině rozhodný souhlas s pravděpodobným souhlasem, uvěřilo v posmrtný život až 95,6 %, v zázraky 95,5 %, v nebe 93,3 % a jako poslední uvěřili v peklo v 91,1 %. Lze tak poznat, že v naší skupině opravdu víra hraje podstatnou roli.

V dalších tabulkách se budeme zabývat společnými zkoumanými religiozními výroky, jako jsou amulety, léčitelství, astrologie a věšectví.

Odpověď	Ne, rozhodně	Ne, pravděpodobně	Celkově
Amulety	21,9 %	31,4 %	53,3 %
Léčitelství (alternativní medicína)	27,2 %	27,2 %	54,4 %
Astrologie (horoskopy)	25,1 %	35 %	60,1 %
Věštcí	20,3 %	30,7 %	51 %

Tabulka 40: Souhlas s religiozními výroky (v %) ISSP 2008– Ne, rozhodně – Ne, pravděpodobně

V této zkoumané skupině uvěřilo v moc astrologie 60,1 % následně pak v moc léčitelství (54,4 %) a v amulety (53,3 %) a v posledním bodě uvěřili v moc věštců.

V další tabulce můžeme vidět, že v moc věštců neuvěřilo 49 %, jako další neuvěřilo v moc amuletů 46,8 % a v moc léčitelství 45,7 % a v poslední řadě pak 39,9 % nevěřilo, že by nemohla mít moc astrologie.

Odpověď	Ano, rozhodně	Ano, pravděpodobně	Celkově
Amulety	8,5 %	38,3 %	46,8 %
Léčitelství (alternativní medicína)	10,1 %	35,6 %	45,7 %
Astrologie (horoskopy)	8 %	31,9 %	39,9 %
Věštcí	9,3 %	39,7 %	49 %

Tabulka 41: Souhlas s religiozními výroky (v %) ISSP 2008– Ano, rozhodně – Ano, pravděpodobně

Z těchto výsledků lze poznat, že zmíněná skupina Dany Hamplové měla méně účastníků, kteří věřili v některé náboženské fenomény než naše zkoumaná skupina. Ačkoliv v moc léčitelství věřilo 51,1 % (tab. 32) účastníků, což je více než u skupiny zkoumané Danou Hamplovou, kde v léčitelství věřilo 46,8 % (tab. 41). Důvěra v amulety a astrologii nebyla také o moc pozadu 35,6 % (tab. 32). V moc věštců věřilo mnohem méně účastníků než u zkoumané skupiny 31,1 % (tab. 32).

Z výsledků lze poznat, že naše skupina věří v moc Boží více oproti respondentům Dany Hamplové. Dále také můžeme říci, že v obou skupinách je poznat nezanedbatelná víra v nadpřirozeno a některé náboženské fenomény.

Potvrzuje se také v jistém slova smyslu, že český národ, ať už skupina založena na víře nebo skupina skládající se z ateistů či agnostiků, je velice pověřčivá. Dana Hamplová dokonce Čechy označuje za „jeden z nejověřčivějších národů“, kdy dodává přinejmenším „z celé Evropy“¹²⁰.

¹²⁰ HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6. str.136.

7. ZÁVĚR

V této práci jsem vycházela z cílů stanovených v úvodu. Cílem teoretické části bylo definování pojmů křesťanská spiritualita a alternativní formy spirituality, které nazýváme také pověra. Dále pak poukázat, jak se téma diskutuje v České republice.

V praktické části bylo zjištěno, jakou roli hrají pověry v křesťanském duchovním životě u vybraných studentů CMTF.

Tato diplomová práce v teoretické části dle stanoveného cíle představila pojem křesťanská spiritualita. Z tohoto důvodu bylo nejprve přikročeno k vysvětlení pojmu dle slovníkového významu. Následně jsem přikročila k náboženské spiritualitě, kdy jsem se hlouběji zabývala duchovní stránkou spirituality. Tato část byla obohacena o kapitolu „*Spiritualita a život*“. V části „Křesťanská spiritualita“ byly nastíněny i počátky křesťanské spirituality v Čechách, kdy jsme vyzdvihli dobu Konstantina a Metoděje, která hrála velice důležitou roli v počátcích křesťanské spirituality v Čechách.

Nadále se práce zaměřila na dnešní Křesťanskou spiritualitu a religiozitu, která obsahuje pohled na dnešního křesťana. K tomu byla vložena část „*Důvěra společnosti k jednotlivým církvím*“ a „*Církevní dokumenty týkající se pověr, nadpřirozena a náboženských fenoménů*“. Dále bylo poukázáno na problematiku dnešního náboženského života a jeho předávání. Tato část dle plánovaného cíle byla obohacena o alternativní spiritualitu a religiozitu, kde se poukázalo na to, čím jsou nejčastěji lidé v dnešní době ovládnuti. V posledním bodě této části byl obsažen zájem o alternativní religiozitu či spiritualitu, kde jsme se pokusili obsáhnout důvody tohoto zájmu. K této poslední části byla připojena ještě část týkající se nových náboženských hnutí, která s tématem alternativní a spirituální religiozity souvisí.

V následující části jsme rozvinuli téma religiozita/ nábožnost, kdy jsem opět v první řadě přistoupila k slovníkovým vyjádřením. Nato bylo přistoupeno ke kapitole „*Institucionalizovaná religiozita*“. Tato část pojednává o tom, co znamená religiozita pro dnešního křesťana. V dalším bodě jsem se zabývala, jak religiozitu/ nábožnost ovlivnil komunistický režim a jaká situace nastala po rozpadu komunistického režimu, tedy situací po roce 1989.

Jak už i samotný název diplomové práce naznačuje, nemohla jsem se v poslední teoretické části nezabývat pověřivostí a pověrami. V této části je obsaženo, co znamená pojem

pověra a jaký má význam pro člověka. Pro lepší vysvětlení této problematiky bylo proto přistoupeno k tématům jako je „*analogie myšlení*“ z hlediska pověr. Dále k rozdílu mezi pověrou a náboženstvím a v poslední řadě k dějinám pověr na území ČR.

Po vypracování teoretické části bylo přikročeno k výzkumné části, kde byl stanoven cíl a popis metodologie důležité pro tuto část.

Následně je práce věnována výhradně samotnému výzkumu. Tato část obsahuje rozbor jednotlivých otázek. Poté jsem přistoupena k celkovému vyhodnocení výzkumu a jeho hodnocení, kdy jsem pro přesnější závěr některé vzájemné body konfrontovala s výzkumem Dany Hamplové. I když se může zdát, že výzkum provedený v této práci nebyl tak rozsáhlý, jako zmíněný výzkum Dany Hamplové, mohli jsme poskytnout pohled na malou skupinu věřících studující teologický obor.

Výzkumem jsme zjistili, že naši respondenti, kteří jsou věřícími katolíky a ve většině navštěvují bohoslužby, nepochybují o existenci Boha a také v Boha věří. Dá se tedy usuzovat, že mají blízký vztah s Bohem, s tendencí, vzhledem ke studiu, poznat nauku církve blíže a rozvíjet tak vztah s Bohem. I u těchto lidí se najde nezanedbatelná jistá blízkost či důvěra k náboženským fenoménům jako jsou amulety, alternativní léčení či pověry. Tyto výsledky naznačují, že i naši respondenti jsou, i když v menší míře, ovlivněni moderními nabídkami, které internet, někdy i lékaři (různého druhu) či různé publikace nabízí. Zde hovoříme o skupině oslovených respondentů, kteří studují, již zmíněné teologicky zaměřené obory. Můžeme se jen domnívat jaký dopad dnešní nabídky náboženských fenoménů (pověry, horoskopy, alternativní medicína, amulety, ...) mají na katolíky, kteří se s těmito nabídkami setkávají dennodenně a nemají v tomto povědomí o postoji katolické církve.

Na konci této si uvědomuji, že nemohla obsáhnout zcela vše k danému tématu. Je mnoho pohledů na zpracování. Dále tyto výsledky nemohou zcela vystihnout skutečnost, jelikož jakýkoliv výzkum záleží na člověku a jeho momentálnímu citění v dané oblasti. Z řečeného jsme mohli poznat, že i člověk se neustále vyvíjí a mění svá rozhodnutí. Dá se říct, že jistý problém bude mladý člověk řešit jinak než člověk středního věku s více zkušenostmi a s vyvrálenějším pohledem na svět, i když se může jednat o téhož člověka.

Mohli jsme také poznat snahu člověka se neustále ujišťovat, zda ve svém životě jedná správně. K čemuž si právě dopomáhá zmíněnými horoskopy, pověrami, věštestvím a podobně, kdy se jedná spíše o pomoc psychosomatickou. Nakonec se člověk i na základě

ujištění musí rozhodnout stejně sám a například zmíněné pověry sloužily ve výsledku jen jako určitá pojistka. U některých jedinců to však může být i určující faktor. Jsou i situace jako například nepřiznání si své diagnózy ohrožující zdraví a uchýlení se k alternativní léčbě či k nějakému druhu šamanství, než jak je stanovena léčba lékařem, což může vést k vážným následkům. Z těchto důvodů můžeme vidět, jak je člověk ve svých jednáních nejistý a spolehne se spíše na nějakou vyšší moc než na vlastní úsudek či úsudek zkušenějšího. To se projevilo i v dotaznících, kdy účastníci nezavrhovaly tyto metody, i když v jejich životech momentálně nemusí hrát zrovna významnou roli.

V této práci tak můžeme vidět snahu obsáhnout momentální pohled náboženského prožívání na naší škole u vybrané skupiny lidí na CMTF, která byla ověřena dotazníkovou metodou a následně vyhodnocena analýzou.

Bibliografická citace

Role pověry v křesťanském duchovním životě vybraných studentů CMTF [rukopis] : diplomová práce / Bc. Valentová Magdaléna ; vedoucí práce: doc. Mgr. Jaroslav Franc, Th.D, Th.D. Název katedry : Katedra komunikace-- Olomouc, 2024. -- počet stran 70. Počet znaků (včetně mezer): 125 484, Počet titulů použité literatury: 36, Počet příloh: 1

Klíčová slova

pověra, pověřivost, spiritualita, religiozita, církevní dokumenty, účastník/respondent, lidová zbožnost, náboženské fenomény

Bibliographic citation

The Role of Superstition in the Christian Spiritual Life of Selected CMTF Students [manuscript] : diploma thesis : / Bc. Valentová Magdaléna ; Head of work: doc. Mgr. Jaroslav Franc, Th.D, Th.D. Department name: Department of Communication -- Olomouc, 2024. -- page count 70. Number of characters (including spaces): 125 484, Number of titles of used literature: 36, Number of attachments: 1

Key words

superstition, superstition, spirituality, religiosity, church documents, participant/respondent, folk piety, religious phenomena

Anotace

Tato závěrečná práce se bude zabývat tím, jakou roli hrají pověry v křesťanském životě u vybraných studentů CMTF. Člověk od nepaměti projevoval jistou náklonnost k pověřivým názorům týkajícím se nadpřirozena. Je až s podivem, že se i v současnosti setkáváme s některými z nich, byť v pozměněné podobě.

V první části práce tak bude zahrnut pojem náboženská spiritualita, kdy se budeme zabývat tématy jako je spiritualita a život a počátky křesťanské spirituality na území České republiky. Následně pak přejdeme tématům jako je dnešní důvěra společnosti k jednotlivým církvím, církevní dokumenty týkající se pověr a nadpřirozeno a náboženské fenomény. Dále se práce bude věnovat dnešnímu náboženskému životu a předáváním víry a přiblížíme téma alternativní religiozita/spiritualita a zájem o ni, v níž nastíníme nová náboženská hnutí. V práci bude zahrnut pojem religiozita/ nábožnost, vysvětlíme pojem institucionalizovaná religiozita a zaměříme se na religiozitu v období komunistického režimu a v období po roce 1989. Dále nastíníme téma pověřivosti a pověr, ve kterém se budeme zabývat analogií myšlení, rozdílem mezi prvotním náboženstvím a pověrou. Nakonec práce přibližuje dějiny pověr na území ČR.

Druhá část práce se bude zabývat výzkumnou částí, která si klade za cíl zjistit názory vybraných studentů CMTF pomocí dotazníkového šetření a jeho vyhodnocení. K tomuto výzkumu bylo vybráno 45 studentů z oborů teologického zaměření. V této práci je tak snaha obsáhnout momentální pohled na náboženské prožívání u zmíněných studentů CMTF.

Abstract

This thesis will explore what role superstition plays in the Christian life of selected CMTF students. Indeed, since time immemorial man has shown a certain affection for superstitious beliefs concerning the supernatural, where it is surprising that we still encounter those beliefs today. Even though they may take an altered form.

In the first part of the thesis the concept of religious spirituality will be described, dealing with topics such as spirituality and life, the origins of Christian spirituality in the Czech Republic. Then it will focus on topics such as society's current trust in individual churches, church documents concerning superstition, the supernatural and religious phenomena. Next subject will overview religious life and the transmission of faith today and will approach the topic of alternative religiosity/spirituality and interest in it, outlining new religious movements. The thesis will include the concept of religiosity/devoutness and explain the notion of institutionalized religiosity and focus on religiosity during the communist regime and in the post-1989 period. To conclude the first part, we will outline the topic of superstition and superstitiousness in which we will discuss the analogical reasoning, the difference between primitive religion and superstition. Finally, the thesis presents the history of superstition in the Czech Republic.

The second part of the thesis will then deal with the research part, finding out the views of selected CMTF students through a questionnaire survey and its evaluation. Forty-five students from theology majors were selected for this research. Thus, this thesis attempts to encompass the current view of religious experience among the said CMTF students.

SEZNAM LITERATURY

Použitá literatura

ALTRICHTER, Michal. *Spirituální teologie*. Prameny spirituality. Olomouc: nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017. ISBN 978-80-7412-278-1.

AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev: (vybrané statě z pastorální teologie)*. Současné otázky. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. ISBN 80-86715-11-6.

AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-928-6.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 16. vyd. (7., opr. vyd.). Přeložil Miloš BIČ, přeložil Josef Bohumil SOUČEK, přeložil Jindřich MÁNEK. Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-85810-80-6.

DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9.

Direktář o lidové zbožnosti a liturgii: směrnice a zásady. Přeložil Jan KOTAS. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-152-0.

Dominum et Vivificantem. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, 1997. ISBN 80-7113-204-7.

FONTANA, D., 1999. *Cesty ducha v moderním světě*. Praha, Portál 1999

HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí: výsledky Mezinárodního programu sociálního výzkumu ISSP 2008 - Náboženství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-163-7.

HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-004-4.

Katechismus katolické církve. Přeložil Josef KOLÁČEK. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

KLÍČ, Tomáš. Sensus fidei – referenční bod katolické teologie. *Studia theologica*. 2013, 15(4), 160-168. ISSN 1212-8570.

KOLÁČEK, Josef, Zdeněk POSPÍŠIL, Bohumil KOLÁŘ a Markéta KOLÁČEK, Josef, Zdeněk MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7.

NAHODIL, Otakar a Antonín ROBEK. *České lidové pověry*. Praha: Orbis, 1959. Věda a život (Orbis).

NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.). *Jaká víra?: současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Sociologické studie. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. ISBN 80-7330-061-3.

NEŠPOR, Zdeněk R. *Česká a slovenská religiozita po rozpadu společného státu. Náboženství Dioskúrů*. Praha: Karolinum., 2020. ISBN 978-80-246-4555-1.

Ottův slovník naučný. Dvacátý díl. Praha: J. Otto, 1903. str. 352

PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi: apoštolská exhortace Pavla VI. : hlásání evangelia z 8. prosince 1975*. 2. opr. vyd. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-159-8

PECHOVÁ, Olga. *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2927-4.

PERTOLD, Otakar. *Pověra a pověřivost*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956. Věda všem (ČSAV).

PETRUSEK, Miloslav; MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

POSPÍŠIL, Bohumil KOLÁŘ a Markéta KORONTHÁLYOVÁ. **KATOLICKÁ CÍRKEV**.

POSPÍŠIL, POSPÍŠIL, Ctirad Václav a KRUMPOLC, Eduard (ed.). *Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969-2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2017. ISBN 978-80-244-5221-0.

QUITT, Zdeněk a Pavel KUCHARSKÝ. *Česko-latinský slovník starověké a současné latiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Střední slovníky jednostranné (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-16903-1.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3

SMÉKAL, Vladimír. *Psychologie duchovního života*. Brno: Cesta, 2017. ISBN 978-80-7295-221-2.

SUCHÁNEK, Drahomír a DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla: (příručka křesťanské dokonalosti)*. Vyd. 5. (v nakl. Refugium). Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2012. ISBN 978-80-7412-111-1.

Teologie dnes: perspektivy, principy a kritéria. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2013. ISBN 978-80-244-3278-6.

VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1.

Doplňující literatura

AMORTH, Gabriele. *Exorcisté a psychiatři*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. Orientace (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-981-6.

BARÁTOVÁ, Veronika Katarína. *Není anděl jako anděl*. Přeložil Richard MACHAN. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015. Katecheze do kapsy. ISBN 978-80-7195-811-6.

BERMEJO, José Carlos. *Vlídne příběhy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. ISBN 978-80-7195-675-4.

INGERSOLL, Robert G. *O pověrách a zázracích*. Eko-konzult, 2003. ISBN 80-968938-0-7

KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. V Praze: Karmelitánské nakladatelství, 2019. Katecheze do kapsy. ISBN 978-80-7566-125-8.

MADRE, Philippe. . *Ale zbav nás od zlého: praktický přístup k vysvobození*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1993. ISBN 80-85527-40-5.

Magie, zlí duchové, satanské obřady. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. ISBN 80-7192-094-0. - kolektiv autorů

MODERSOHN, Ernst. *V poutech pověry*. Přeložil Vilém SCHNEEBERGER. Praha: Evangelická církev metodistická, 1989.

NAHODIL, Otakar: *Jak vznikly náboženské pověry*. Praha: Mladá fronta, 1954.

PESCHKE, Karl-Heinz. *Křesťanská etika*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2004. Theologica (Vyšehrad). ISBN 80-7021-718-9.

PLOS, Michal. *Teologie magie: nový přístup teologie k magii*. V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, 2021. Ruach. ISBN 978-80-7553-005-9.

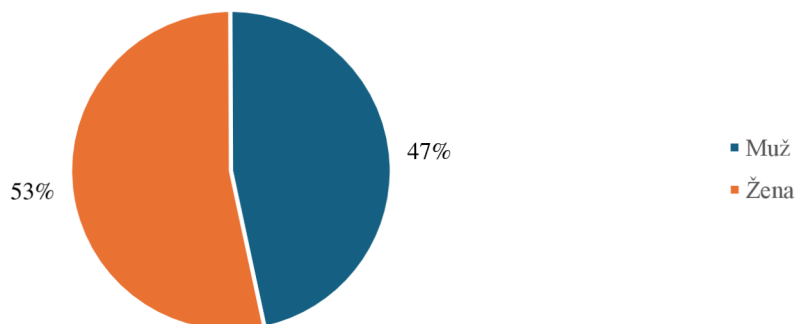
SKOBLÍK, Jiří. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-357-1.

WIDL, Maria. *Křesťanství a esoterika: nové duchovní proudy jako výzva církvím*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. Orientace (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-217-X.

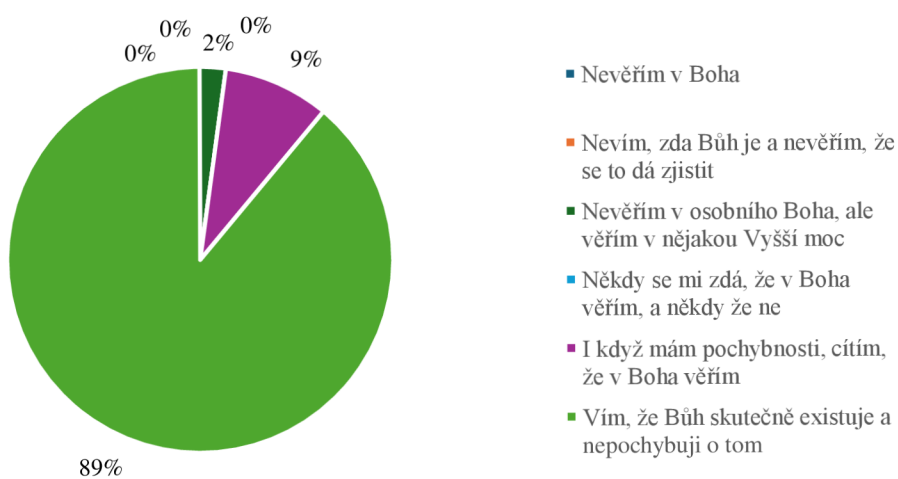
SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Grafy

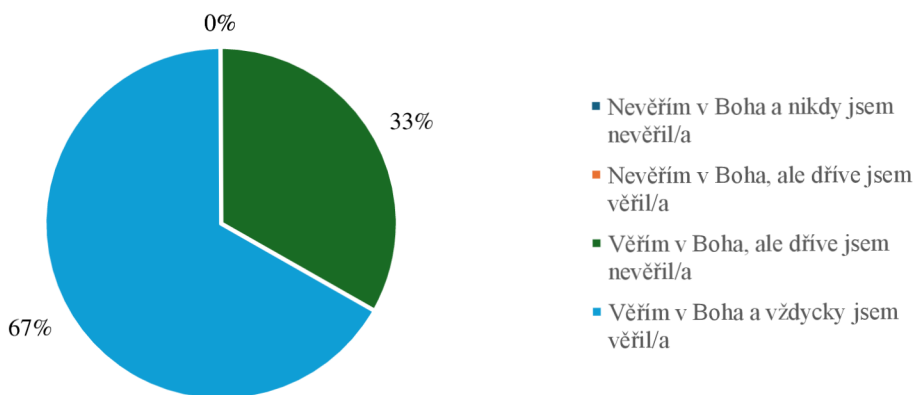
Příloha č.1: Grafy

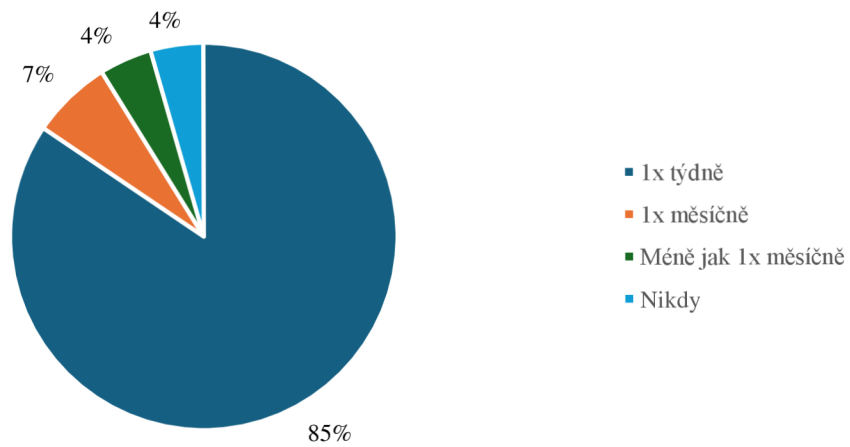
Graf 1: Pohlaví

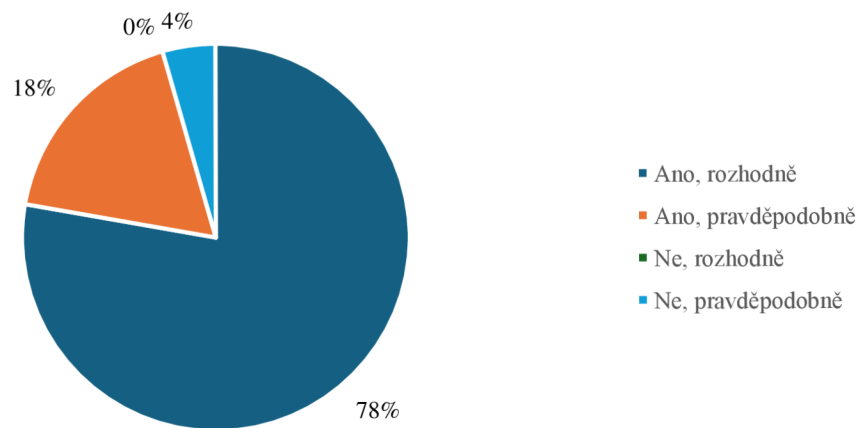
Graf 2: Jak vnímáš svoji víru v Boha?

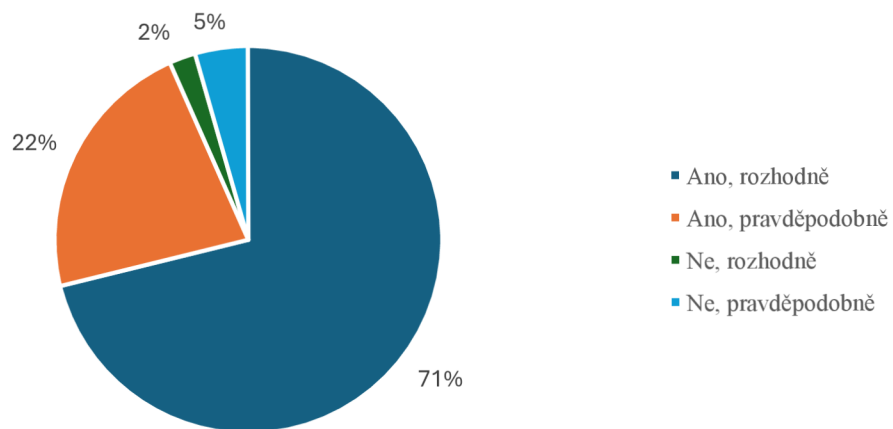
Graf 3: Jak vnímáš svoji stabilitu ve víru v Boha?

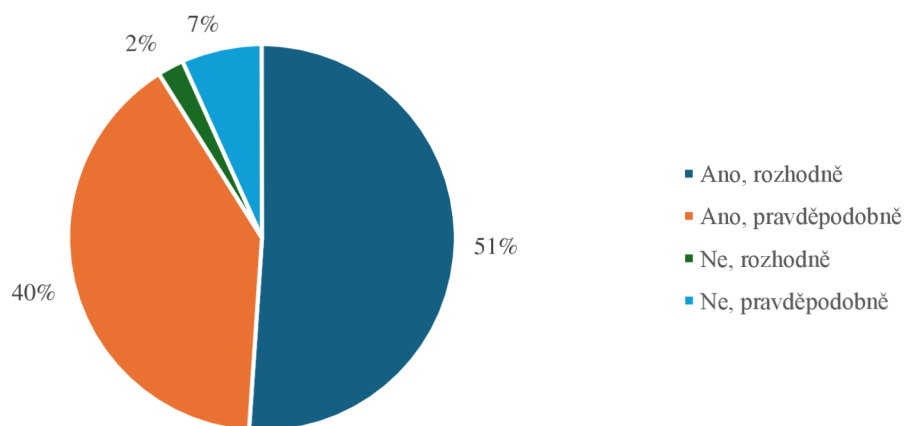
Graf 4: Jaká je tvá návštěvnost na bohoslužbách?

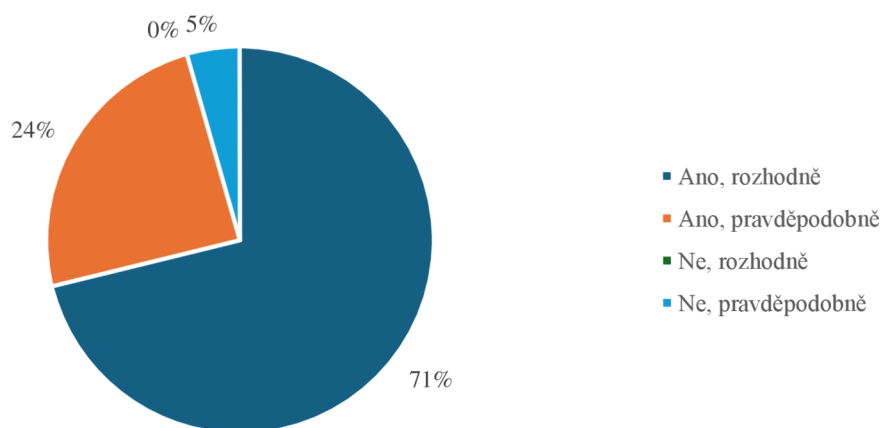
Graf 5: Souhlasíš s religiálními výroky o existenci posmrtného života?

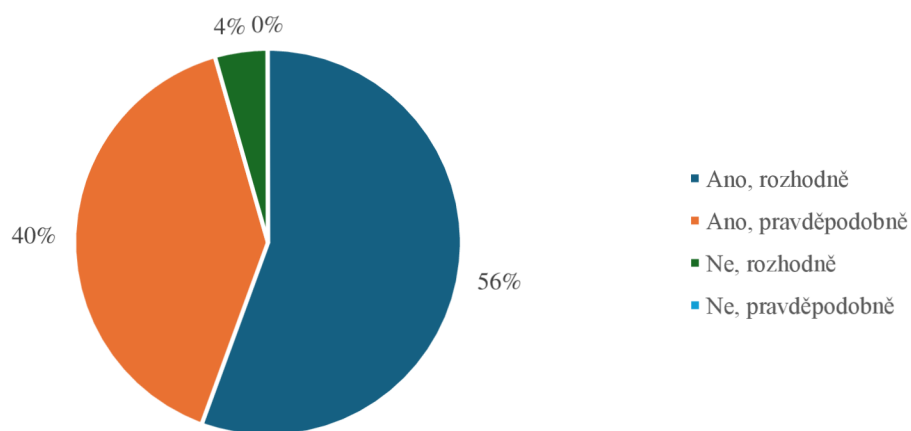
Graf 6: Souhlasíš s religiálními výroky o existenci nebe?

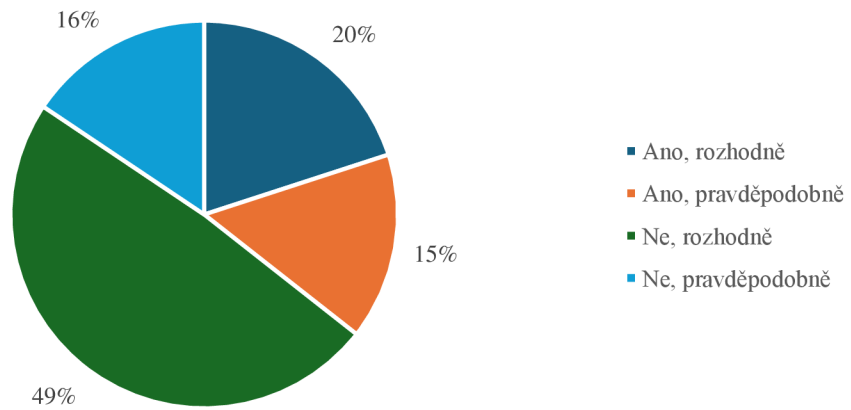
Graf 7: Souhlasíš s religiózními výroky o existenci pekla?

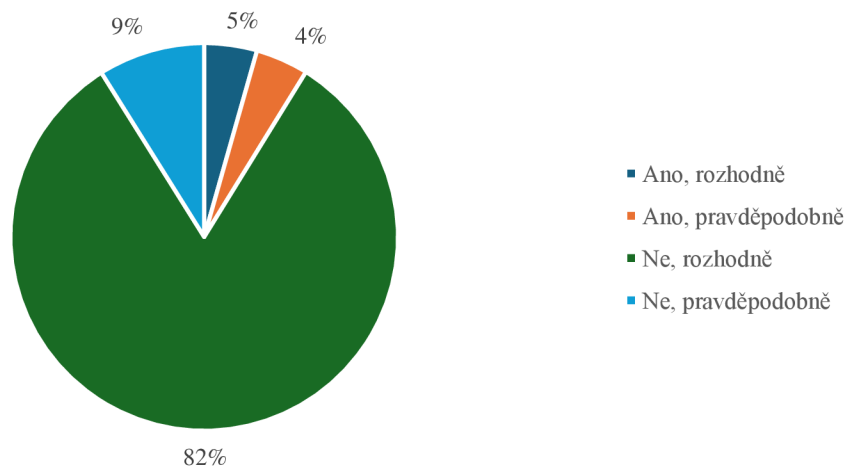
Graf 8: Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti funkce zázraků?

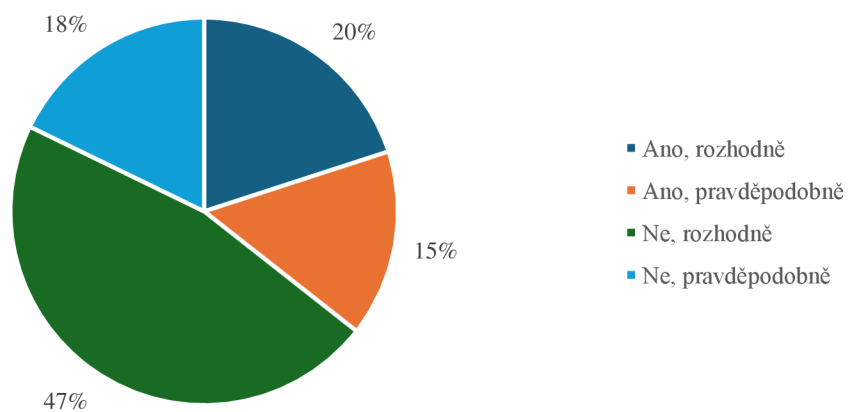
Graf 9 Hrají zázraky ve vašem životě roli?

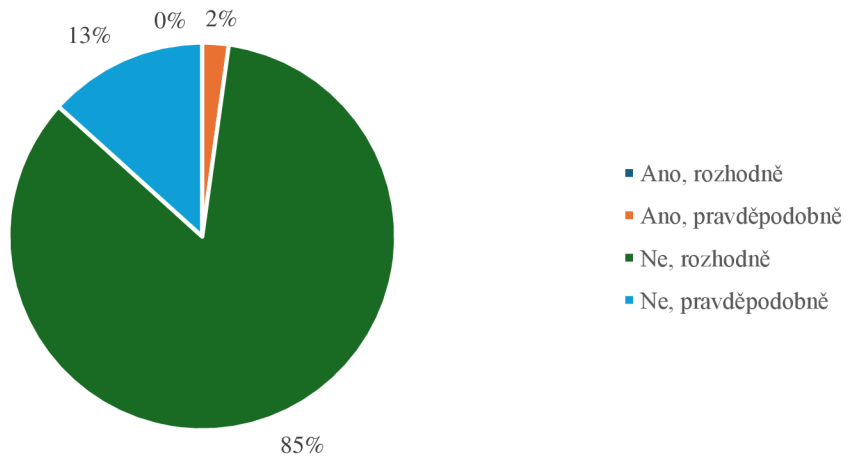
Graf 10: Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti funkce amuletů?

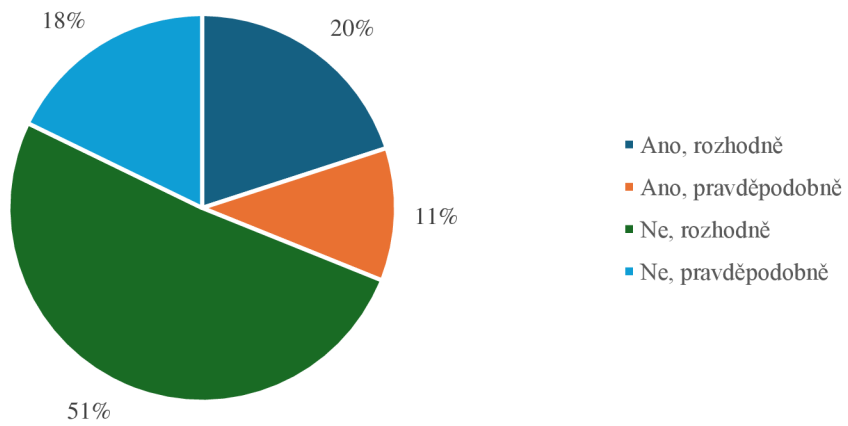
Graf 11: Hrají amulety ve vašem životě roli?

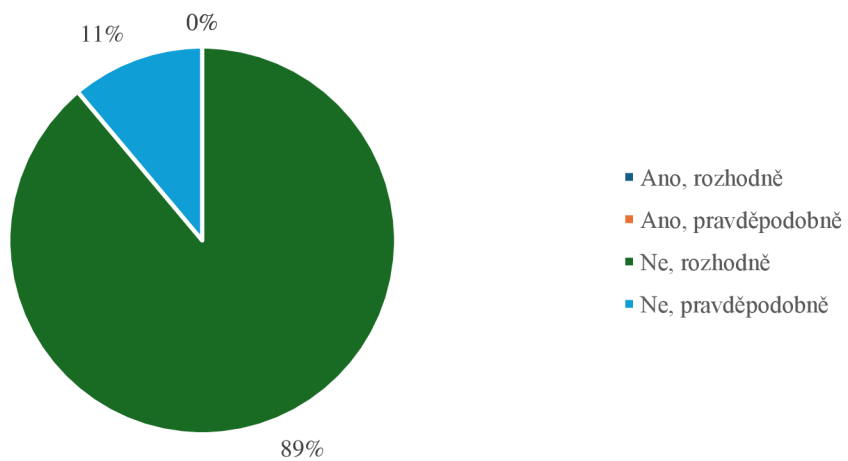
Graf 12: Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti astrologie (horoskopy)?

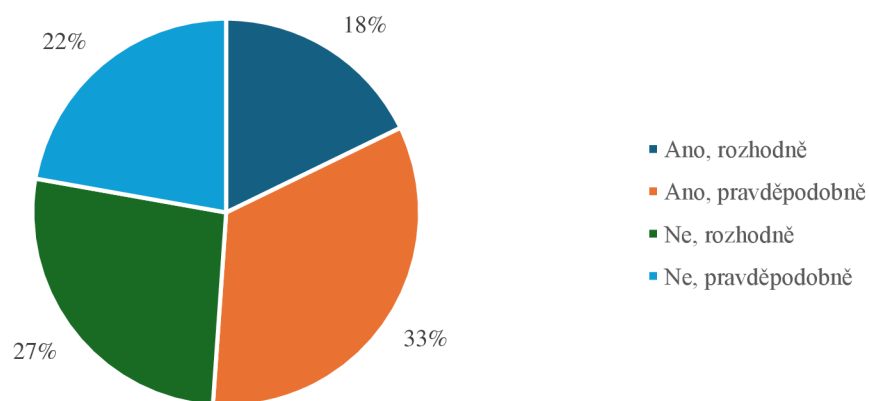
Graf 13: Hrají astrologie (horoskopy) ve vašem životě roli?

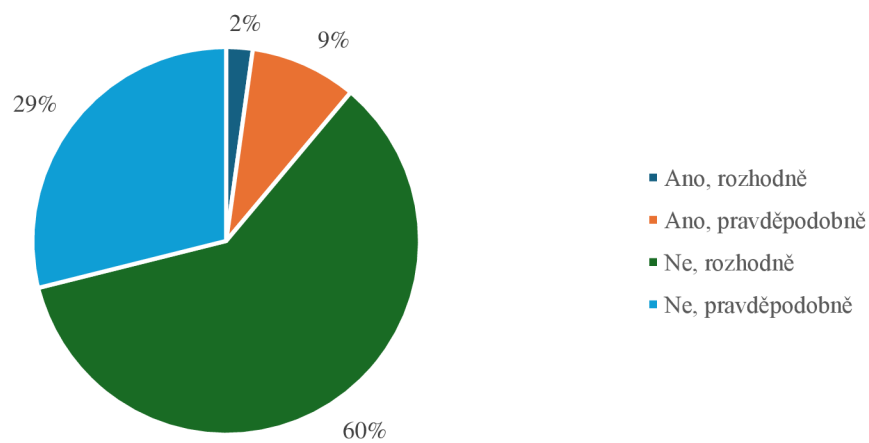
Graf 14: Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti věštců?

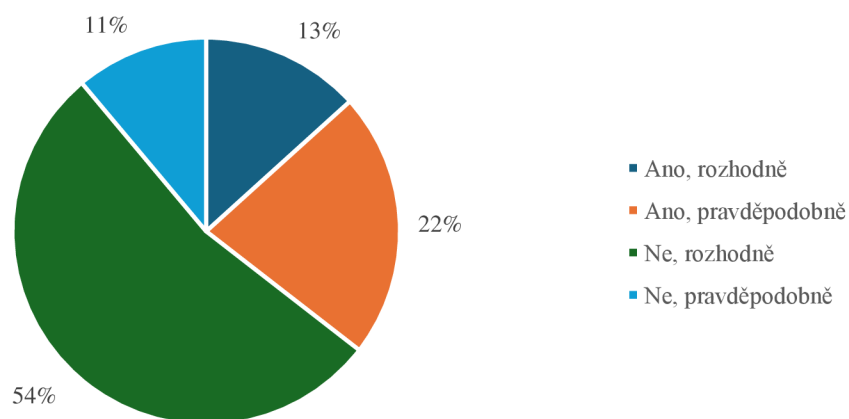
Graf 15: Hraje věšteství ve vašem životě roli?

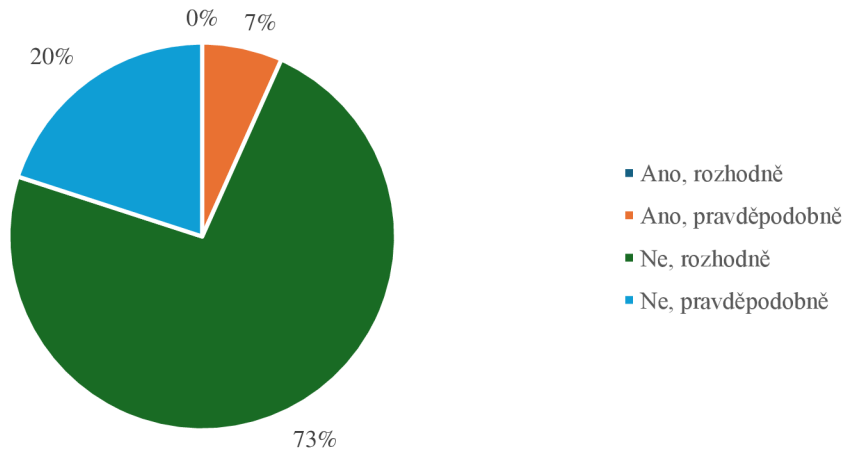
Graf 16: Souhlasíš s religiálními výroky o pravdivosti funkce léčitelů (alternativní medicína)?

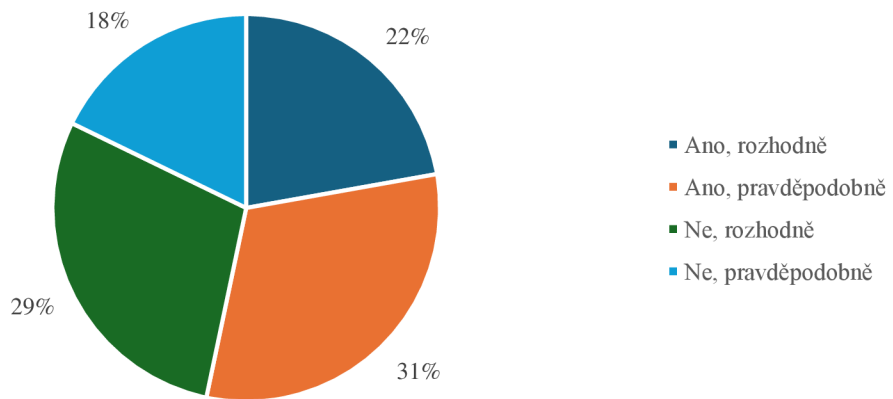
Graf 17: Hrají léčitelství (alternativní medicína) ve vašem životě roli?

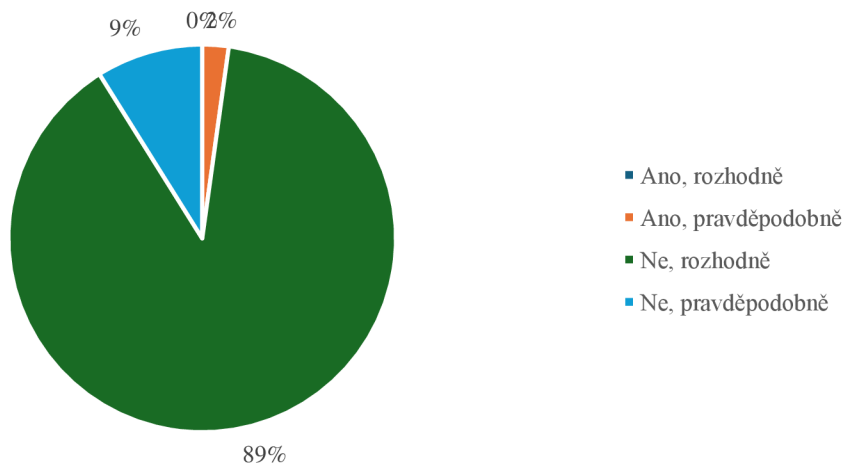
Graf 18: Souhlasíš s religiálními výroky o pravdivosti pověr?

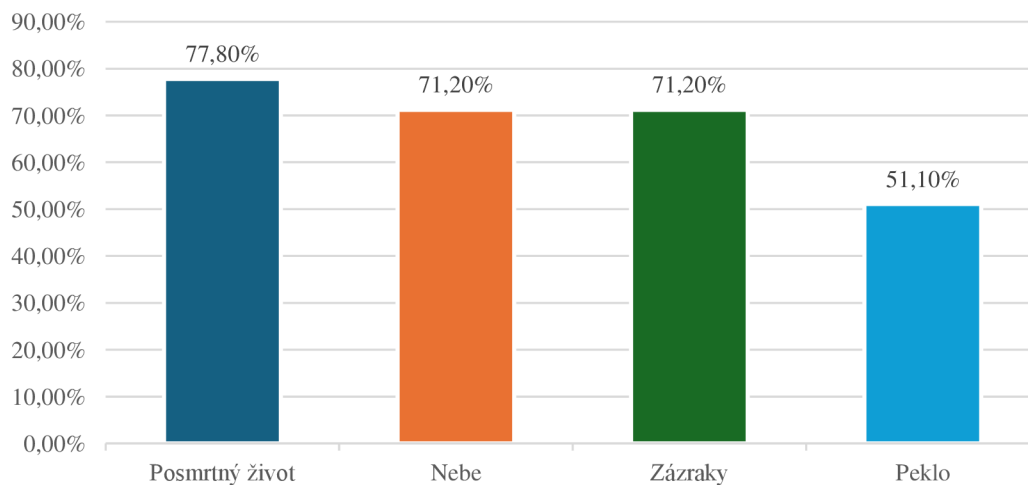
Graf 19: Hrají ve vašem životě roli pověry?

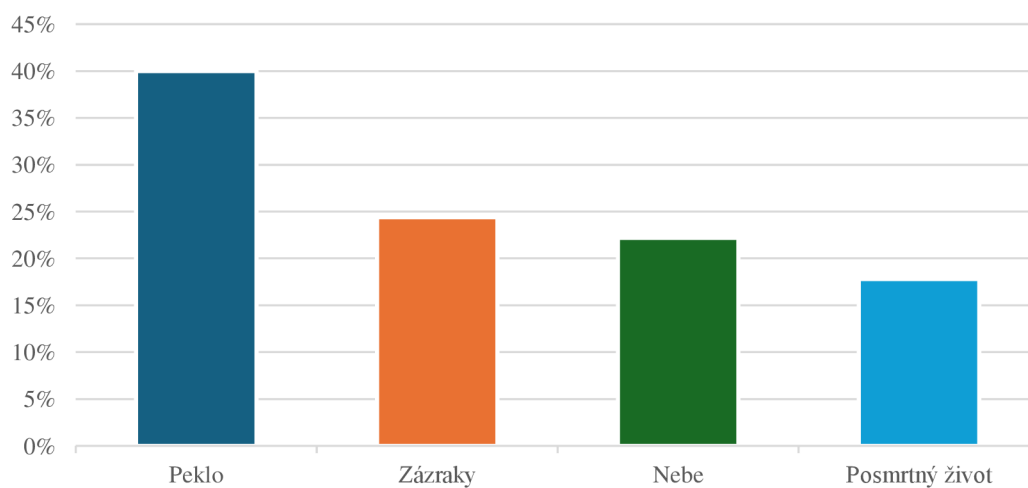
Graf 20: Souhlasíš s religiózními výroky o pravdivosti magie?

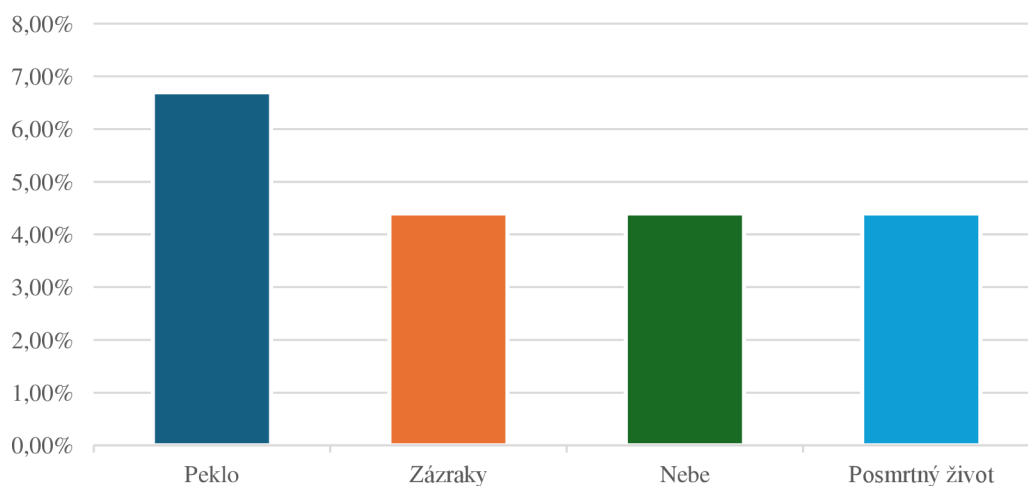
Graf 21: Hraje magie ve vašem životě roli?

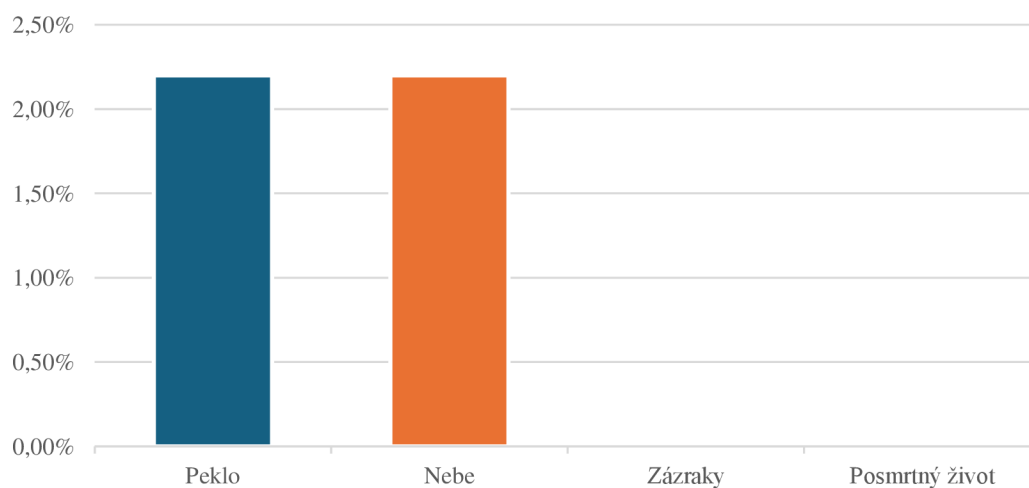
Graf 22: Religiózní výroky náboženských sentimentů – Ano, rozhodně

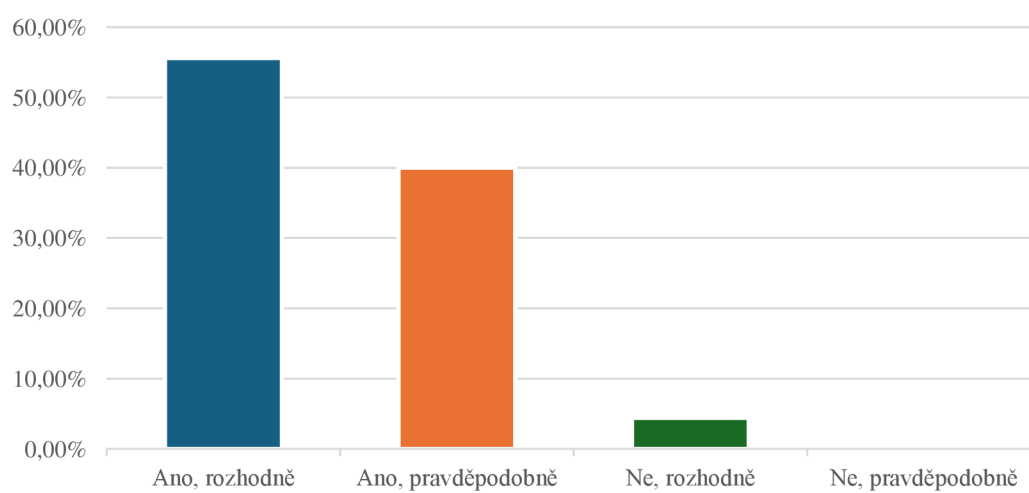
Graf 23: Religiózní výroky náboženských sentimentů – Ano, pravděpodobně

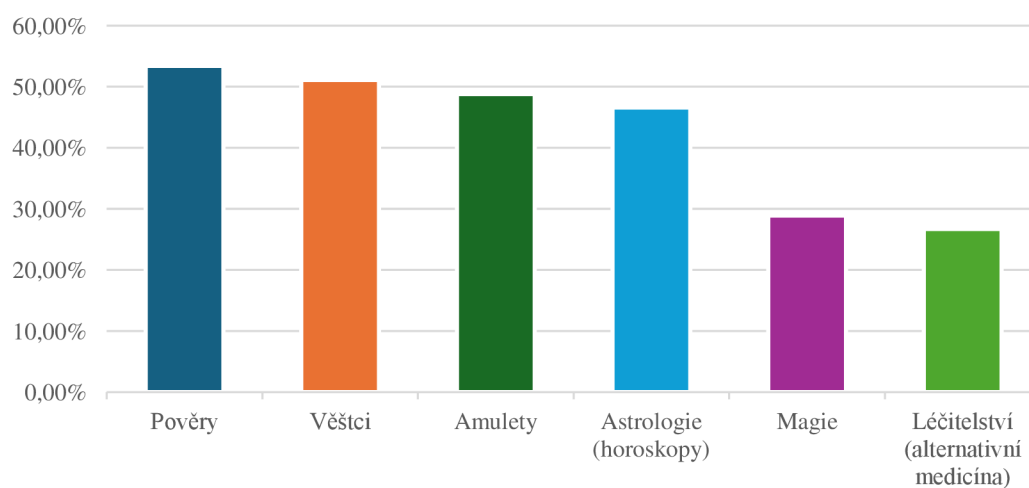
Graf 24: Religiózní výroky náboženských sentimentů – Ne, pravděpodobně

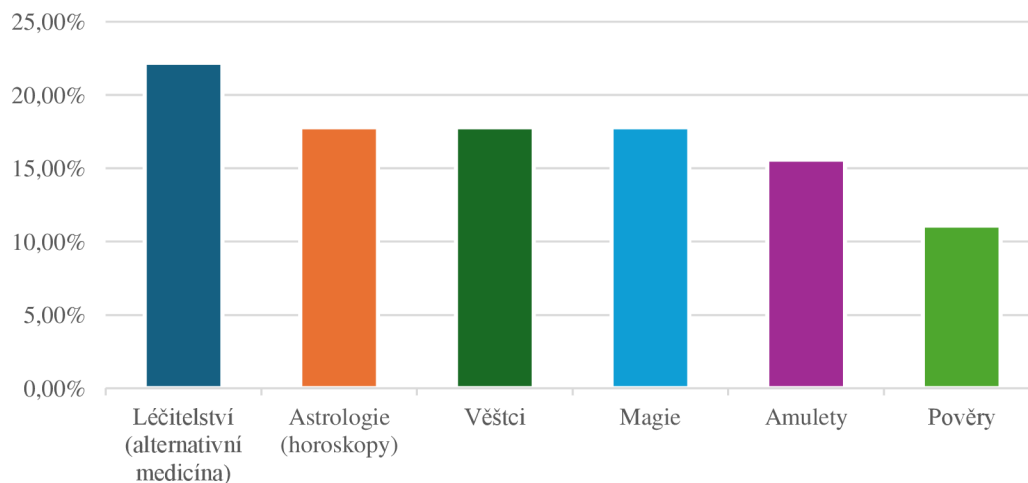
Graf 25: Religiózní výroky náboženských sentimentů – Ne, rozhodně

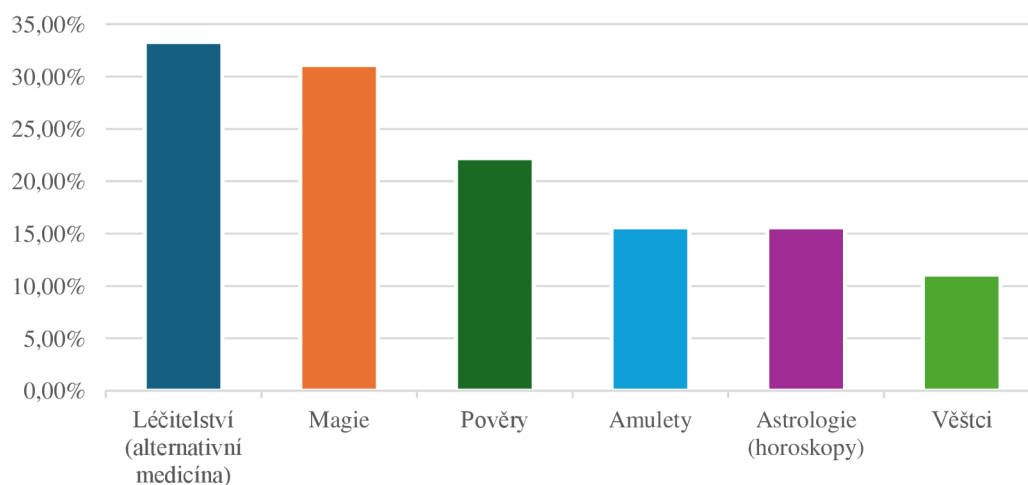
Graf 26: Role zázraků v životě

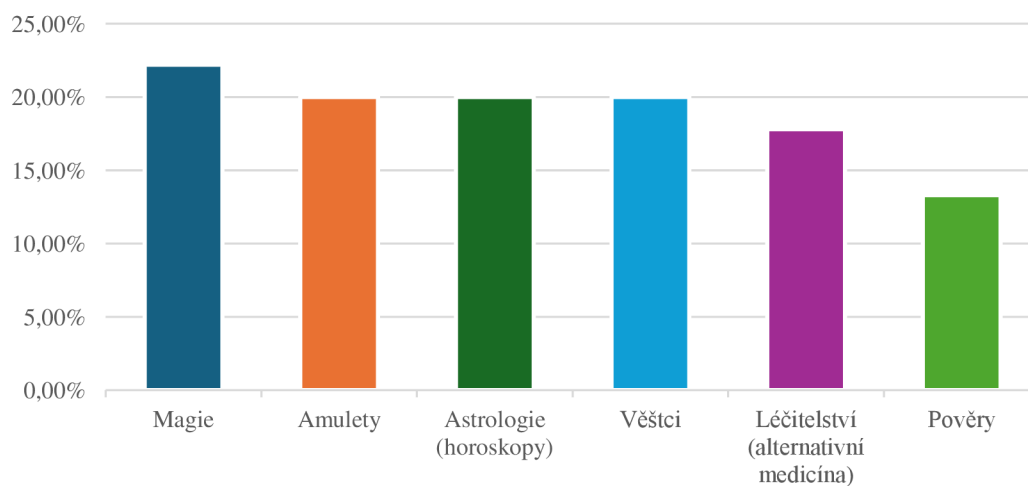
Graf 27: Souhlas s religiózními výroky – Ne, rozhodně

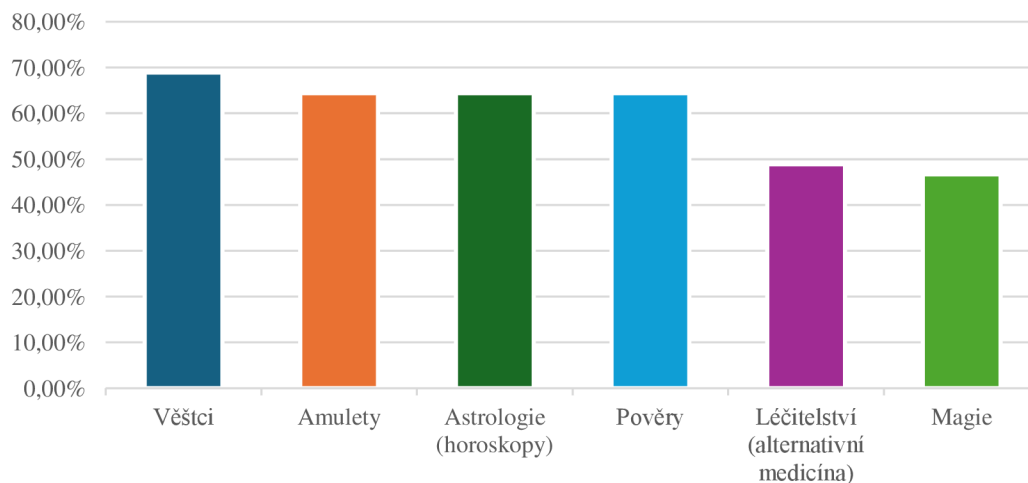
Graf 28: Souhlas s religiálními výroky – Ne, pravděpodobně

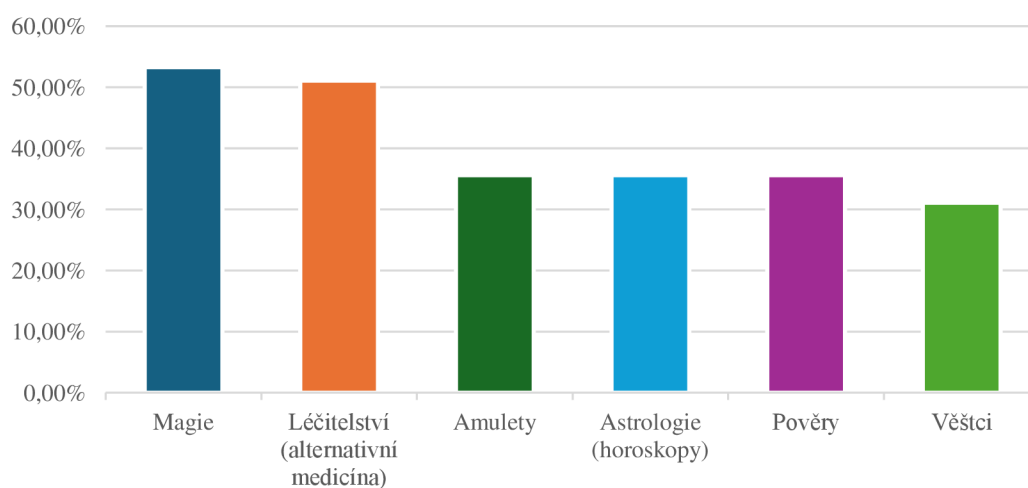
Graf 29: Souhlas s religiálními výroky – Ano, pravděpodobně

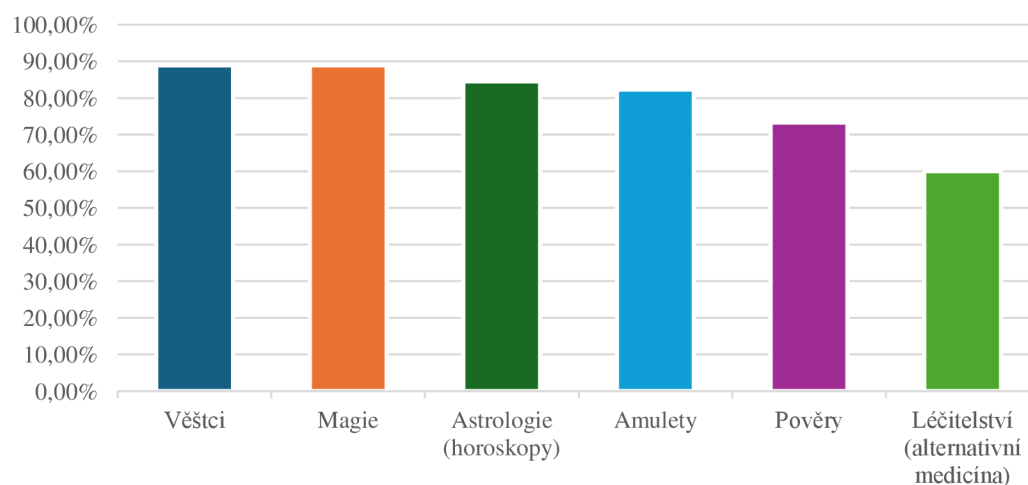
Graf 30: Souhlas s religiálními výroky – Ano, rozhodně

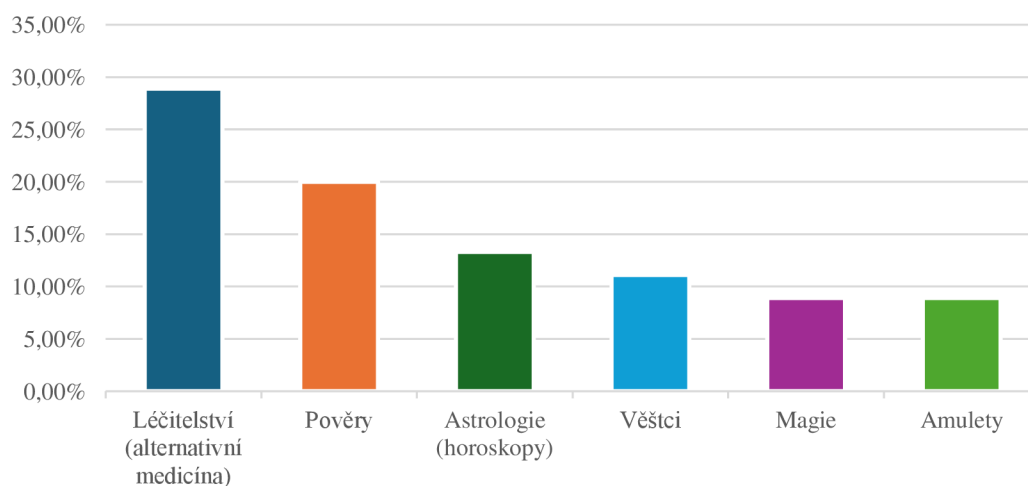
Graf 31: Souhlas s religiálními výroky – Sloučení: Ne, rozhodně a Ne, pravděpodobně

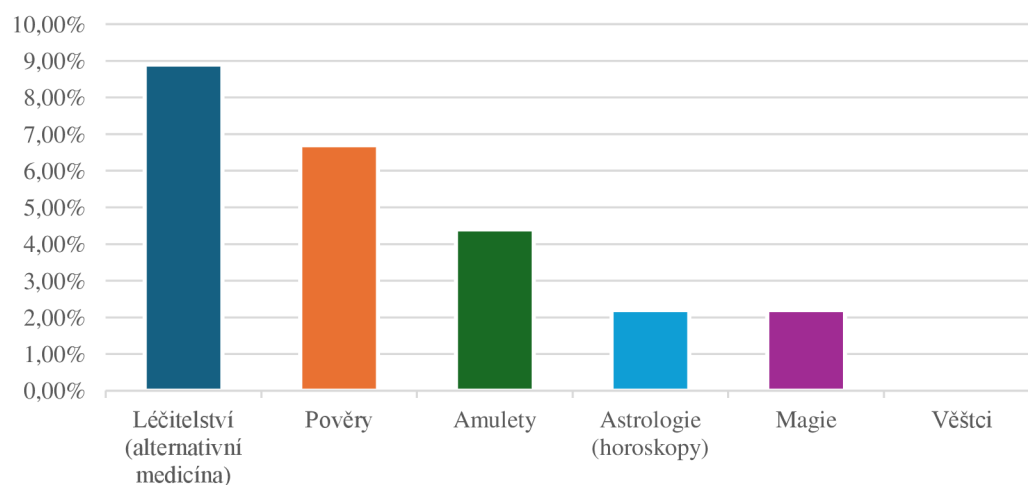
Graf 32: Souhlas s religiálními výroky – Sloučení: Ano, rozhodně a Ano, pravděpodobně

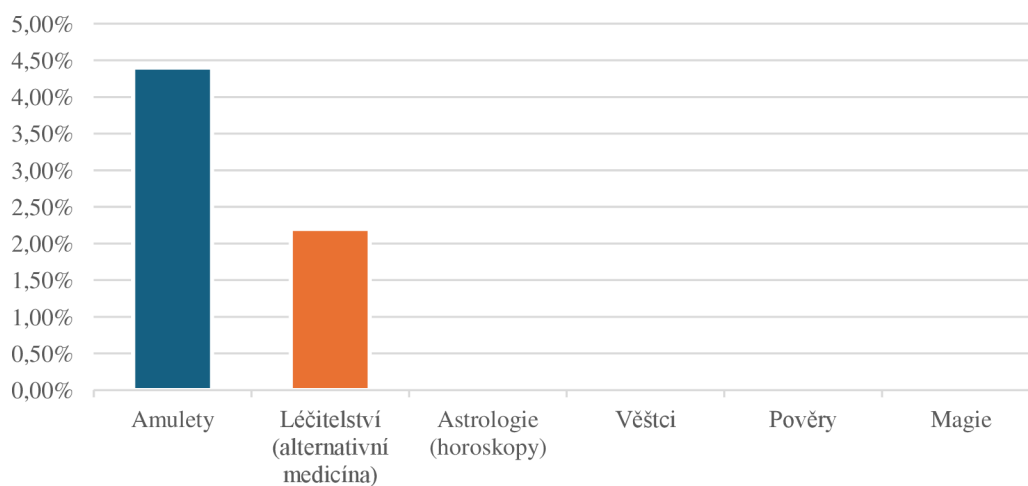
Graf 33: Ovlivnění nadpřirozenem a náboženskými fenomény v životě – Ne, rozhodně

Graf 34: Ovlivnění nadpřirozenem a náboženskými fenomény v životě – Ne, pravděpodobně

Graf 35: Ovlivnění nadpřirozenem a náboženskými fenomény v životě – Ano, pravděpodobně

Graf 36: Ovlivnění nadpřirozenem a náboženskými fenomény v životě – Ano, rozhodně